

En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken

2011–2016

REGERINGSKANSLIET

Produktion: Socialdepartementet
Form: Blomquist Annonsbyrå
Tryck: Edita Västra Aros, Västerås, 2011
Foto: Ester Sorri
Artikelnummer: S2012.028

Innehåll

En strategi för funktionshinderspolitiken	4
Uppföljning och utvärdering av funktionshinderspolitiken	6
En politik för hela samhället – många aktörer	8
En funktionshinderspolitik baserad på mänskliga rättigheter	11
Europa 2020 – en strategi för smart och hållbar tillväxt för alla	12
Arbetsmarknadspolitiken	13
Utbildningspolitiken	22
Socialpolitiken	26
Folkhälsopolitiken	35
Ökad fysisk tillgänglighet	38
Transportpolitiken	41
It-politiken	44
Kultur, medier och idrott	48
Rättsväsendet och Migrationsverket	53
Konsumentpolitiken	57

En strategi för funktionshinderspolitiken

Regeringen presenterar en strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken i Sverige under 2011–2016. Syftet med strategin är att presentera politikens inriktning, med konkreta mål för samhällets insatser samt hur resultaten ska följas upp under de kommande fem åren.

Grunden för funktionshinderspolitiken finns i den nationella handlingsplanen *Från patient till medborgare* (prop. 1999/2000:79). Med handlingsplanen beslutade riksdagen dels om målen för funktionshinderspolitiken och dels inriktningen av arbetet inom funktionshinderspolitiken. I den tredje och sista uppföljningen av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (skr. 2009/19:166) tydliggjorde regeringen att målen för funktionshinderspolitiken och inriktningen ska ligga fast; en samhällsgemenskap som grund, ett samhälle som utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhället och jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, män och kvinnor med funktionsnedsättning. De nationella målen är ständigt aktuella och har ingen bortre tidsgräns. Inriktningen på arbetet är även i fortsättningen att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning, att förebygga och bekämpa diskriminering samt att skapa förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

En viktig utgångspunkt i det fortsatta arbetet är de mänskliga rättigheter som slås fast i bland annat efterlevnaden av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och konventionen för barnets rättigheter.

I regeringens skrivelse till riksdagen (2009/10:166), gav regeringen en beskrivning och analys av nuläget. Bland annat konstaterades att det gjorts framsteg på många områden, till exempel att tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning förbättrats inom flertalet sektorer i samhället. Särskilt omnämns insatserna i strategin *Enkelt avhjälpt*, vilken regeringen fastställde 2008, som exempel på ett framgångsrikt arbete som regeringen anser måste få fortsätta med full kraft.

Men regeringens slutsats av uppföljningen var att fler åtgärder behöver sättas in, och att arbetet måste förändras för att bli mer effektivt. Därför aviserade regeringen i skrivelsen att en strategi skulle utformas för insatserna under de närmaste fem åren. En viktig del i denna strategi var att målen för insatserna måste bli mer konkreta och mätbara och därmed uppföljningsbara.

De inriktningsmål som regeringen fastställde i skrivelsen inom nio prioriterade områden är ett sätt att förtydliga de övergripande funktionshinderpolitiska målen. Utifrån dessa inriktningsmål gavs 17 myndigheter i uppdrag att lämna förslag till delmål med en struktur för hur målen ska följas upp.

De statliga myndigheternas ansvar och insatser är en viktig del av arbetet för att uppnå de funktionshinderpolitiska målen. De delmål för myndig-

heterna som utarbetats blir därmed ett centralt inslag i strategin. Regeringen kommer att ge dessa myndigheter i uppdrag att arbeta mot de delmål som regeringen föreslår.

I strategin anger regeringen dessutom inriktningen av insatserna inom de nio prioriterade områdena under de närmaste åren. Inom respektive område identifieras på detta vis de åtgärder som är strategiskt viktiga för att inriktningens målen ska kunna nås.

De insatser som redovisas i strategin korresponderar således mot inriktningens målen inom:

- Arbetsmarknadspolitiken
- Socialpolitiken
- Utbildningspolitiken
- Transportpolitiken
- IT-politiken
- Ökad fysisk tillgänglighet
- Rättsväsendet
- Folkhälsopolitiken
- Kultur, medier och idrott

Utöver dessa områden har Konsumentverket enligt sin instruktion ett särskilt ansvar för funktionshindersfrågor. Strategin redovisar därför även insatserna inom konsumentpolitiken.

Insatserna är delvis sådana som regeringen nyligen aviserat eller under senare tid börjat genomföra, och dessa bedöms utgöra en väsentlig del av strategins inledande fas. Det är naturligt att så sker, eftersom det funktionshinderpolitiska arbetet inom regeringen är en pågående process som återkommande leder till nya initiativ. Ytterligare åtgärder kan behöva initieras och andra insatser revideras med beaktande av ansvars- och finansieringsprincipen under genomförandeperioden 2011–2016.

Redan i denna strategi aviserar regeringen dock ett antal nya initiativ inom olika områden, bland annat för att ge fler personer med funktionsnedsättning möjlighet till arbete och sysselsättning, samt inom transportpolitiken och socialpolitiken.

Regeringen ska årligen i samband med budgetpropositionen redovisa resultaten av utvecklingen mot identifierade inriktningsmål och delmål. Redovisningen av de resultat som uppnås kan även utgöra en grund för regeringens rapportering om efterlevanden av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

En central del av strategin är att målen ska följas upp och att effekten av insatserna ska kunna mätas på ett bättre sätt. En sammanhållen struktur för uppföljningen och utvärderingen av det funktionshinderpolitiska arbetet presenteras därför i denna strategi.

Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, kommer att få i uppdrag att inom ramen för ordinarie verksamhet ansvara för uppföljningen av strategins mål och insatser, samt för att utveckla ett sammanhållet system för att beskriva och analysera utvecklingen.

Uppföljning och utvärdering av funktionshinderspolitiken

En viktig utgångspunkt för regeringen är att det funktionshinderspolitiska arbetet behöver bli mer effektivt. Inriktningen på arbetet ska vara att undanröja hinder för tillgänglighet och delaktighet i vardagen. Insatserna bör bli mer systematiska, konkreta och mätbara. Genom ett uppföljningssystem ska kunskaperna öka kring effekterna av såväl de åtgärder som vidtas i strategin som levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättning.

Funktionshinderspolitiken är tvärsektoriell. Därför är grunden i uppföljningsarbetet de insatser som respektive myndighet gör inom sitt område och myndigheternas rapporter till ansvarigt departement. Det sektorsövergripande uppföljnings- och utvärderingssystem regeringen presenterar i denna strategi består av flera delar. Sammantaget bedömer regeringen att detta nya system kommer ge en bred bild av utvecklingen för personer med funktionsnedsättning. Syftet är:

- att följa genomslaget för funktionshinderspolitiken,
- att öka kunskapen om levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning,
- att följa upp insatserna i strategin,
- att resultera i en samlad utvärdering, samt
- att vara underlag för kommande strategiperioder.

Uppföljningssystemet ska ge regeringen underlag att kunna ta ställning till nya eller förändrade insatser. Regeringen återkommer med närmare precisering av uppföljnings- och utvärderingssystemet i uppdrag och instruktionsförändringar. I samband med den årliga resultatredovisningen i budgetpropositionen kan regeringen vid behov ta initiativ till kompletterande studier och undersökningar för att utveckla och förbättra systemet för uppföljning och utvärdering inom ramen för befintlig verksamhet.

Levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning

En uppföljning ska göras av funktionshinderspolitiken utifrån de nationella målen för funktionshinderspolitiken som slogs fast i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (1999/2000:79), samt utifrån FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det görs främst genom regelbunden uppföljning av levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning, samt ett urval av indikatorer och data från olika myndigheter. Statistiska centralbyrån, SCB, kommer att få uppdrag att följa levnadsvillkoren, samt att i samråd med Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, samla in indikatorer och data från andra områden. Dessa indikatorer och data ska kunna gå att följa över tiden. Resultaten av indikatorerna och SCB:s undersökning av levnadsförhållandena ska regelbundet redovisas på Handisams webbplats. Det underlag SCB tar fram ska komplet-

teras med paneler, dialog med funktionshindersrörelsen och med olika aktörer på central och regional nivå. Därutöver kommer Handisam på regeringens uppdrag eller på eget initiativ göra fördjupade undersökningar kring särskilda frågeställningar. Handisam kommer att få i uppdrag att årligen presentera en analys av underlagen i utvärderingen av strategiperioden. Detta samlade uppföljnings- och utvärderingsuppdrag kommer att förtydligas i instruktionen för Handisam.

Regeringens strategi för funktionshinderspolitiken

Regeringen ska årligen i samband med budgetpropositionen redovisa resultatet av arbetet med strategin. I regeringens skrivelse (2009/10:166) redovisades inriktningsmålen inom nio prioriterade områden. I denna strategi beslutar regeringen om de delmål de strategiska myndigheterna¹ ska få i uppdrag att genomföra.

Regeringen kommer vidare att ge myndigheterna i uppdrag att senast den 15 mars varje år under perioden 2012–2015 inkomma med en särskild rapport till regeringen. I rapporten ska myndigheterna redovisa genomförda insatser och dess resultat och effekter, samt göra en lägesbedömning. I den första rapporten ska myndigheterna även redovisa nollvärden, det vill säga hur situationen är när arbetet med strategin påbörjas. Rapporterna ska även redovisas till Handisam som senaste den 15 maj varje år under perioden 2012–2015 ska lämna en samlad rapport till regeringen.

Regeringen kommer att senast våren 2017 redovisa en slutlig uppföljning av strategin för funktionshinderspolitiken. Inför denna uppföljning kommer de strategiska myndigheterna att få i uppdrag att senast den 15 mars 2016 lämna en slutlig resultatredovisning till regeringen och till Handisam. Handisam kommer att få i uppdrag att senast den 30 juni 2016 inkomma med en samlad utvärdering och analys.

¹ Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Boverket, Brottsförmyndigheten, Domstolsverket, Kammarkollegiet, Kulturrådet, Migrationsverket, Post- och telestyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Rikspolisstyrelsen, Statens skolinspektion, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens skolverk, Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Trafikverket och Transportstyrelsen.

En politik för hela samhället – många aktörer

Grunden för det fortsatta funktionshinderspolitiska arbetet har lagts i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (1999/2000:79) och i den tredje uppföljningen av handlingsplanen (skr. 2009/10:166). Genomförandet ska ske inom alla samhällsområden vilket gör funktionshinderspolitiken tvärssektoriell. Socialdepartementet ansvarar för samordningen av regeringens insatser inom ramen för funktionshinderspolitiken. För att nå framgång krävs att många aktörer på olika nivåer medverkar och samverkar i arbetet. Funktionshindersperspektivet måste vara en integrerad del av planering, genomförande och utvärdering av olika insatser. Denna strategi är ett led i genomförandet av målen för funktionshinderspolitiken.

De statliga myndigheternas ansvar

I det funktionshinderspolitiska arbetet tillämpas flera verktyg. De statliga myndigheterna har ett ansvar enligt förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken att utforma och bedriva sin verksamhet enligt de nationella funktionshinderspolitiska målen. Ett antal myndigheter har även ett utpekat sektorsansvar inskrivet i sina respektive instruktioner i enlighet med det arbets sätt som lanserades i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79). Inför arbetet med denna strategi fick ett antal strategiskt viktiga myndigheter i uppdrag att föreslå delmål, insatser och hur dessa ska följas upp. Förslagen har lämnats in till Regeringskansliet och till Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, som gjort en sammanställning. Det framgår av respektive avsnitt vilka delmål regeringen har ställt sig bakom. Myndigheterna får ett gemensamt uppdrag att arbeta utifrån dessa delmål.

Det civila samhället

Den svenska funktionshindersrörelsen har en central roll att spela som röstbärare och opinionsbildare. Därför är det viktigt att höra och efterhöra organisationernas syn i den politiska processen. Den viktiga samrådsrollen manifesteras i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det konkreta arbetet sker till exempel genom att följa och rapportera situationen för organisationernas medlemmar. Ett exempel är den alternativrapport som den svenska funktionshindersrörelsen utarbetat och lämnat till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Dialog sker mellan regeringen och organisationerna på olika sätt. Den övergripande dialogen sker framför allt i Handikappdelegationen som leds av ansvarig minister. Ledamöter i delegationen är representanter från funktionshindersorganisationerna, företrädare för den politiska ledningen och tjänstemän från departementen.

Den politiska processen kan delas in i följande fem faser: initiering,

beredning, beslut, genomförande och utvärdering. Regeringen är skyldig att inhämta upplysningar och yttranden från sammanslutningar och enskilda vid beredningen av regeringsärenden (7 kap. 2 § regeringsformen). Det sker vanligen genom att utredningsförslag skickas ut på remiss. Regeringen har dock i politiken för det civila samhället (prop. 2009/10:55) gjort bedömningen att man bör pröva hur information och synpunkter kan inhämtas från civila samhällets organisationer under fler stadier i beredningsprocessen, till exempel genom hearings och skriftliga synpunkter på utkast.

Regeringen har som ambition att i dialog med Handikappdelegationen vidga möjligheten till utökad samråd med funktionshindersorganisationerna och andra berörda under strategiperioden. Det ska ske dels på regeringsnivå, dels på myndighetsnivå. Vid den slutliga uppföljningen av strategin 2011–2016 ska en bred dialog föras kring erfarenheterna av strategin och de effekter den fått för personer med funktionsnedsättning. Syftet med dialogen ska vara att dra lärdomar inför nästa strategiperiod, och vilka prioriteringar som kan behöva göras vid valet av inriktning av kommande strategier. På detta sätt vidgas och utvecklas beslutsunderlaget och det skapas ökade möjligheter för förankring, vilket underlättar det konkreta genomförandet.

Kommuner och landsting

Arbetet med att skapa förutsättningar för delaktighet och jämlikhet genomförs i hög grad i kommuner och landsting. Allt fler kommuner arbetar idag strukturerat med tillgänglighetsfrågor och samverkar med funktionshindersorganisationerna. Med tillgänglighetsstrategin Enkelt avhjälpit ökade samarbetet mellan staten, kommunerna och landstingen. Detta har visat sig vara effektivt och medfört ett ökat engagemang och genomförande av tillgänglighetsfrämjande åtgärder. Det är av stor vikt att detta samarbete fortsätter.

Med anledning av denna strategi har styrelsen för Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, den 21 januari 2011, beslutat om flera konkreta åtgärder och en viljeinriktning av såväl förbundets som kommunernas och landstingens insatser på olika områden. Bland annat uttalar SKL att man är beredd att göra följande åtaganden.

SKL åtar sig att stödja medlemmarna med att förbättra kunskapen om hur tillgängliga hållplatser konstrueras i trafiksystemet samt att stödja medlemmarna i arbetet med att förbättra tillgängligheten i deras ansvar för fysisk planering och fastighetsansvar. Särskilt fokus kommer under perioden att läggas på enkelt avhjälpna hinder på landets idrottsanläggningar, skolor, vårdcentraler och handikapptoletter. SKL kommer vidare att verka för att de offentliga bidragssystemen till idrottsverksamhet utvecklas så att grupper som i dag står utanför föreningsidrott och annan offentlig subventionerad idrott kommer i åtnjutande av stödet.

SKL uttalar en vilja att i samverkan med Statens skolverk, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan arbeta för att fler ungdomar med funktionsnedsättning ska kunna slutföra sin utbildning och komma i arbete. Ett annat exempel på konkret samarbete är att SKL önskar inleda ett arbete med syftet att säkerställa feriepraktik för ungdomar med funktionsnedsättning. SKL efterlyser en gemensam diskussion mellan stat, kommun och landsting om

”hur väl våra egna organisationer integrerar människor med funktionsnedsättning”.

Myndigheten för handikappolitisk samordning

Handisam har i den nya uppföljningsstrukturen en central roll i att följa, analysera och presentera resultatet av genomförandet av funktionshinderspolitiken och levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättning. Detta sker i nära samverkan med de strategiska myndigheterna och med Statistiska centralbyrån. Det är även viktigt att Handisam har en löpande dialog med berörda intresseorganisationer. Att utveckla riktlinjer och rekommendationer för tillgänglighet är fortsatt angelägna uppgifter. Med anledning av det förtydligade uppdraget avser regeringen att besluta om ändringar av Handisams instruktion.

Kunskapsråd

Handisam har en central roll inom funktionshinderspolitiken. Myndigheten har i uppdrag att vara ett stöd för olika aktörer, ta fram riktlinjer för bland annat tillgänglighet, sprida kunskap om metoder för hur funktionshindersperspektivet kan integreras i verksamheter och ta fram kvalificerade analyser av utvecklingen inom funktionshinderspolitiken. Handisams verksamhet är därför kunskapsintensiv. Inom universitet och högskola pågår forskning som är av betydelse för funktionshinderspolitiken. Regeringen bedömer det som viktigt att Handisam tar del av relevanta nationella och internationella forskningsresultat och har ett utbyggt nätverk med forskarsamhället. Under strategiperioden kommer Handisam därför att få i uppdrag att ansvara för ett kunskapsråd. Rådet ska bestå av personer med vetenskaplig erfarenhet från ämnesområden som är av relevans för Handisams verksamhet. Rådet ska bland annat bistå Handisam med kunskap, kvalitetssäkring och allmänt bidra till myndighetens långsiktiga och strategiska utveckling.

Mångfald

I uppföljningen av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (skr. 2009/10:166) tydliggjorde regeringen att det framtida arbetet i högre utsträckning bör utgå från att personer med funktionsnedsättning är flickor, pojkar, kvinnor och män i olika åldrar samt att variationen av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och könsöverskridande identitet eller uttryck inte skiljer sig från den variation som återfinns i hela befolkningen. Därför är det viktigt att i utformningen av insatser för det breda perspektivet av förutsättningar, behov och kulturell bakgrund tänks in från början liksom i uppföljningen av funktionshinderspolitiken. Bland annat bör barnrättsperspektivet utvecklas. I skrivelsen lyfte regeringen särskilt upp vikten av utvecklad uppföljning av utvecklingen för barn och ungdomar med funktionsnedsättning med hänsyn till att statistiken för denna grupp är bristfällig. Det är på samma sätt angeläget att synliggöra och att analysera skillnaderna mellan flickor och pojkar liksom män och kvinnor. Handisam har en central roll att i samverkan med andra myndigheter att beakta de olika perspektiven.

En funktionshinderspolitik baserad på mänskliga rättigheter

Med Sveriges ratificering av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (prop. 2008/09:28) har riksdagen beslutat att politiken ska syfta till att upprätthålla, skapa strukturer för övervakning samt stärka de mänskliga rättigheterna. Konventionen innehåller inte några nya rättigheter men konkretiserar genom sina artiklar vad detta åtagande innebär inom de olika samhällssektorerna. På så sätt kommer konventionen att vara ytterligare ett betydelsefullt instrument i genomförandet av den kommande funktionshinderspolitiken. Sverige lämnade sin första rapport i januari 2011 till FN:s övervakningskommitté för konventionen. I rapporten redogör regeringen för vilka åtgärder som vidtagits med anledning av konventionen. Resultaten från de uppföljningar, som kommer att genomföras inom ramen för den nationella strategin för funktionshinderspolitiken, kommer att användas vid rapporteringen till kommittén 2015.

EU som institution har också i december 2009 fattat beslut att ratificera FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen trädde ikraft 23 januari 2011 i förhållande till EU. Europeiska kommissionen har tagit fram ett förslag till en ny funktionshinderstrategi som ska löpa från 2010 till 2020². Strategin är ett led i arbetet med att genomföra FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som EU och medlemsländerna undertecknade 2007. Strategin ska göra det lättare för personer med funktionsnedsättning att leva sina liv som alla andra och utnyttja sina rättigheter som EU-medborgare. Stöd till tillgänglighetsinitiativ och upplysningskampanjer är några exempel på insatser. EU-länderna uppmantras också att samarbeta för att skapa ett tillgängligt samhälle.

Sverige ratificerade konventionen om barnets rättigheter i juni 1990. I december 2010 godkände riksdagen en strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige (prop. 2009/10:232) som ersätter den tidigare strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige (prop. 1997/98:182). Strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige utgår från de mänskliga rättigheter som varje barn upp till 18 år ska tillförsäkras enligt internationella överenskommelser, särskilt de åtaganden som följer av barnkonventionen. Den innehåller nio principer som uttrycker grundläggande förutsättningar för att stärka barnets rättigheter. Strategin ska vara en utgångspunkt för offentliga aktörer på statlig och kommunal nivå som i sina verksamheter ska säkerställa barnets rättigheter. Den vänder sig således till riksdagen, regeringen, statliga myndigheter, landsting och kommuner.

² KOM (2010) 636 slutlig, Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén och Regionkommittén. EU:s funktionshindersstrategi; 2010-2020; Nya åtgärder för ett hinderfritt samhälle i EU.

Europa 2020 – en strategi för smart och hållbar tillväxt för alla

Vid Europeiska rådets möte den 17 juni 2010 enades Europas stats- och regeringschefer om en strategi för smart och hållbar tillväxt för alla – Europa 2020. Strategin sträcker sig över den kommande tioårsperioden. Strategin innehåller bland annat mål för sysselsättning, utbildning och ökad social delaktighet.

Europeiska kommissionen har även presenterat ett antal initiativ som ska stödja medlemsländernas arbete med att uppnå målen. Ett av dessa är en Europeisk plattform mot fattigdom och social utestängning. Plattformen utgör kommissionens bidrag för att uppnå strategins målsättning att till 2020 öka social delaktighet, särskilt genom att minska fattigdomen med målsättningen att minst 20 miljoner människor ska lyftas ur fattigdom eller social utestängning. Personer med funktionsnedsättning anges som en grupp som behöver uppmärksammas. Kommissionen uppskattar att av de cirka 80 miljoner människor som lever i risk för fattigdom, har cirka sex och en halv miljon människor någon form av funktionsnedsättning.

Det är framför allt i den nationella politiken, som strategin ska genomföras. Medlemsländerna ska utifrån de EU-gemensamma målsättningarna sätta upp nationella mål och i årliga nationella reformprogram rapportera om insatser för att uppnå målen. I Sveriges nationella reformprogram för 2011 anger regeringen de nationella mål som Sverige satt upp till 2020, samt de insatser som beslutats för att uppnå målen.

Arbetsmarknadspolitiken

Inriktningsmål

- Sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga ska öka.
- Matchningen mellan arbets sökande personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga och lediga arbeten ska vara effektiv.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Översyn och analys av de arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, inklusive deras samspel med andra arbetsmarknadspolitiska insatser.
- Offentlig sektor bör ta ett större ansvar för att anställa personer med funktionsnedsättning.
- Pröva möjligheten att utforma ett praktikantprogram i statliga myndigheter.
- Fler unga måste få jobb eller utbildning.
- Översyn av sjukförsäkringen för att bl.a. underlätta övergången till arbete.
- En nationell handlingsplan för arbetsmiljöpolitiken – försök genomförs med coacher över tröskeln.
- Fortsatt satsning på sociala företag.
- Fortsatt påverkan av kunskaper om och attityderna till psykisk sjukdom och psykisk funktionsnedsättning.
- Bättre och mer samordnad information, bl.a. behöver goda exempel på insatser i arbetslivet spridas för att inspirera och visa på möjligheter.

Regeringen avser

- att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att se över de arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga,
- att inom ramen för utredningen initiera samtal med ledande företrädare för företag i syfte att bl.a. identifiera vad företagen kan göra för att fler personer med funktionsnedsättning ska kunna få arbete eller praktik,
- att ge Statskontoret i uppdrag att analysera hur olika former av subventionerad anställning samspelar med varandra och med andra arbetsmarknadspolitiska insatser vid arbetsplatser, samt
- att inleda gemensamma överläggningar med arbetsgivarorganisationerna i den offentliga sektorn om hur den på olika sätt kan ta ett större ansvar för att andelen personer med funktionsnedsättning kan öka.

Regeringen kommer att ge Arbetsförmedlingen och Arbetsmiljöverket i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

Den grundläggande utgångspunkten för regeringens politik är att alla människors kompetens och vilja att arbeta ska tillvaratas. Alla människor ska beredas möjlighet att delta i arbetslivet utifrån sina förmågor och förutsättningar. Förutsättningarna för personer med funktionsnedsättning att kunna finna, få och behålla ett arbete måste förbättras. De hinder som i dag finns på arbetsmarknaden måste identifieras och undanröjas. Detta är nödvändigt för att bättre kunna tillvarata den kompetens och de resurser som finns i samhället. Inte minst mot bakgrund av de demografiska förändringar som vi står inför behöver fler aktivt delta på arbetsmarknaden. Bekämpningen av arbetslösheten är regeringens viktigaste fråga.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning föreskriver att staten ska verka för att målgruppen kan delta i arbetslivet på samma villkor som andra. De åtgärder som vidtas ska enligt konventionen bland annat främja möjligheter till anställning och befordran samt bidra till att personer med funktionsnedsättning kan finna, erhålla, behålla och återgå till en anställning.

Personer med funktionsnedsättning, och i synnerhet de med nedsatt arbetsförmåga, har många gånger svårt att hävda sig i konkurrensen på arbetsmarknaden. För att förbättra förutsättningarna behöver en rad olika åtgärder vidtas. Arbetslivet och samhället i stort behöver bli mer tillgängligt. Diskriminering måste bekämpas. Därför har diskrimineringslagstiftningen successivt skärpts. Lönesubventionerade anställningar spelar också en viktig roll, exempelvis anställning med lönebidrag, trygghetsanställningar och skyddad anställning i Samhall AB.

Endast cirka hälften av de personer som har en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har en sysselsättning. Sysselsättningsgraden i denna grupp har gradvis sjunkit under de senaste 10–12 åren, och gapet har ökat till dem som inte har en funktionsnedsättning. Flertalet av de särskilda insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har funnits under lång tid, och den grundläggande konstruktionen har inte förändrats. Samtidigt har villkoren i arbetslivet och på arbetsmarknaden förändrats i olika avseenden.

Regeringens insatser

Regeringens huvudstrategi är att ge personer med funktionsnedsättning möjlighet att komma in på den ordinarie arbetsmarknaden. Regeringen har sedan hösten 2006 genomfört en rad åtgärder för att öka arbetsutbudet och efterfrågan på arbetskraft, särskilt bland grupper som har en svag förankring på arbetsmarknaden. Det är angeläget att pröva ytterligare vägar som kan förbättra möjligheterna i arbetslivet för långtidsarbetslösa och andra grupper med en svag och utsatt ställning. En stor del av de arbetslösa som har en funktionsnedsättning är långtidsarbetslösa.

En ökad tillväxt i ekonomin skapar ökad efterfrågan på arbetskraft och en förutsättning för detta är att statens finanser är i balans. Regeringens prognos för arbetsmarknaden visar att sysselsättningen kommer att öka starkt de

närmaste åren. En större arbetsmarknad och ökad sysselsättning skapar möjligheter för fler personer med nedsatt arbetsförmåga att få ett arbete.

Insatser för att få fler personer med funktionsnedsättning i arbete måste göras inom flera olika områden. Många av de insatser som riktar sig till arbets-sökande generellt, exempelvis nystartsjobb och jobb- och utvecklingsgarantin, har fungerat särskilt bra för personer med funktionsnedsättning. Under den förra mandatperioden har regeringen gjort flera insatser för att förbättra situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning. De insatser som Arbetsförmedlingen erbjuder personer med funktionsnedsättning har kraftigt förstärkts. Det har bland annat skett genom att Samhall AB tillförts motsvarande 2,4 miljarder kronor ytterligare för lönebidrag och skyddad anställning. Även resurserna för stöd för personligt biträde och stöd för hjälpmedel har ökat. Trygghetsanställningar infördes 2006 som ett alternativ till skyddat arbete hos Samhall AB. Det genomsnittliga antalet anställda med trygghetsanställning har ökat kraftigt. För den som har beviljats sjuk-ersättning med stöd av regler som gällde före den 1 juli 2009, har regeringen gjort det möjligt att arbeta utan att förlora sin ersättning.

Översyn av de särskilda insatserna m.m.

Regeringen avser att inom kort tillsätta en särskild utredare som ska se över de arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Utredaren ska lämna ett samlat förslag till hur dessa insatser bör utformas för att på ett effektivt sätt bidra till att personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga i ökad utsträckning kan få och behålla ett arbete.

Många av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna har stor betydelse för att förbättra möjligheterna för personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga att få ett arbete. Särskilt stor betydelse har lönebidraget. Insatsen syftar till att dessa personer ska kunna få anställning på den reguljära arbetsmarknaden. Skillnaden mellan den högsta bidragsgrundande nivån och den genomsnittliga månadslönen har ökat kraftigt under de senaste 15 åren. Detta riskerar att påverka arbetsgivarens vilja att anställa en person med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga och det kan bidra till att lönebidrags- och trygghetsanställningar främst kommer till stånd i låglöneyrken.

Det är viktigt att se de särskilda insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga i perspektiv av de mer generella arbetsmarknadspolitiska insatserna. Regeringen har gett Statskontoret i uppdrag att kartlägga befintliga former av subventionerad anställning, inklusive nystartsjobb. Kartläggningen ska ligga till grund för en deskriptiv analys av respektive insats utformning och hur de samspelar med varandra och med andra arbetsmarknadspolitiska insatser vid arbetsplatser. Uppdraget ska slutredovisas senast i januari 2012.

Fler arbetsgivare som anställer

Andelen arbetsgivare som är beredda att anställa personer med funktionsnedsättning behöver öka. Regeringen har pågående samtal med arbetsmarknadens

parter om hur regeringen och parterna tillsammans kan förbättra förutsättningarna för både staten, kommunerna och näringslivet att öka rekryteringen av personer med funktionsnedsättning.

En nyckelfaktor för att de arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning ska fungera effektivt, är att parterna på arbetsmarknaden är beredda att bidra till att arbets- och praktiktillfällen skapas. Det är därför viktigt att vara lyhörd för synpunkter från parterna när det gäller utformningen av insatserna. Arbetsgivarnas inställning är i sammanhanget avgörande, det är arbetsgivaren som beslutar om en anställning eller en praktikplats kommer till stånd eller inte. Regeringen avser därför att låta utredningen som ska se över de arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, ta initiativ till särskilda samtal med ledande företrädare för företag i syfte att bland annat identifiera vad företagen kan göra för att fler personer med funktionsnedsättning ska kunna få arbete eller praktik.

I kontakter med arbetsgivare, både privata och offentliga, är det samtidigt angeläget att betona betydelsen av att dessa tar ett vidare socialt ansvar och bidrar till ett inkluderande arbetsliv. Statliga myndigheter, statliga bolag, kommuner, landsting och privata företag, alla måste bli bättre på att anställa personer med funktionsnedsättning.

Regeringen har givit Arbetsförmedlingen i uppdrag att ta fram en strategi för hur Arbetsförmedlingen kan använda sina arbetsgivarkontakter för att öka marknadsföringen av personer med funktionsnedsättning samt hur Arbetsförmedlingen internt ska bli bättre på att bemöta denna målgrupp.

Tidigare undersökningar visar att många arbetsgivare underskattar den arbetsförmåga personer med funktionsnedsättning har och att de är bristfälligt informerade om de stödinsatser som finns. Goda exempel behöver lyftas fram för att inspirera och visa på möjligheter. Arbetsförmedlingen har därför fått i uppdrag att genomföra en informationskampanj i syfte att uppmärksamma arbetsgivare, personer med funktionsnedsättning och andra berörda om vilka stödinsatser som finns för anställning av personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Arbetsförmedlingen ska även utreda förutsättningarna för att tillhandahålla en webbaserad informationsportal där all relevant information om stödinsatserna kan samlas och kommuniceras på ett tydligt sätt. Arbetsförmedlingen ska redovisa uppdragen senast den 1 augusti 2011.

Regeringen har gett Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, i uppdrag att, i nära samarbete med Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa, NSPH, genomföra ett riksomfattande program för att öka kunskapen om och förändra attityder till personer med psykisk sjukdom och psykisk funktionsnedsättning. Bland annat riktas särskilda aktiviteter till arbetslivet. En uppföljning och effektutvärdering av uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 1 juni 2012. Regeringen ska fortsatt verka för att kunskap om psykisk sjukdom och psykisk funktionsnedsättning förmedlas för att på så sätt bland annat kunna påverka attityderna till att anställa personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

Regeringen har vidare gett Handisam i uppdrag att göra en sammanställning om effektiva metoder att arbeta med attitydförändringar inom arbetsmarknadsområdet. Målet är att bygga en kunskapsbank och en guide som kan spridas till arbetsgivare, fackliga representanter, chefer med personalansvar med flera. Uppdraget ska redovisas senast den 31 januari 2012.

Staten ett föredöme – större ansvar i hela den offentliga sektorn

Regeringen anser att hela den offentliga sektorn behöver ta ett större ansvar för att skapa arbetstillfällen för personer med funktionsnedsättning. Andelen anställda personer med funktionsnedsättning ska öka under strategiperioden. Staten bör vara ett föredöme.

Många goda erfarenheter har under den senaste tiden lyfts fram, särskilt från den privata sektorn där både små och stora företag tagit initiativ till att anställa personer med funktionsnedsättning. Handisam har regeringens uppdrag att i samråd med Arbetsgivarverket göra en kartläggning och analys över vilka åtgärder de statliga myndigheterna har vidtagit för att anställa personer med funktionsnedsättning. Syftet är att tillvarata de erfarenheter som finns och att sprida goda exempel. Handisam ska även lämna förslag till insatser som kan göras för att sprida resultatet av kartläggningen och analysen. Uppdraget ska redovisas senast den 15 augusti 2011.

Det kan finnas anledning att utifrån denna redovisning analysera behovet av ytterligare insatser för att myndigheterna ska arbeta för att fler personer med funktionsnedsättning ska få anställning eller möjlighet till praktik.

Styrelsen för Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, har med anledning av arbetet med denna strategi för funktionshinderspolitiken bland annat uttalat att en gemensam diskussion mellan stat, kommun och landsting bör initieras om "hur väl våra egna organisationer integrerar människor med funktionsnedsättning". Regeringen avser att inleda överläggningar med SKL om hur den offentliga sektorn på olika sätt tillsammans kan ta ett större ansvar för att andelen personer med funktionsnedsättning kan öka. För den statliga sektorn är Arbetsgivarverket arbetsgivarorganisation.

Praktikantprogram

Regeringen ska pröva möjligheten att utforma ett praktikantprogram för personer med funktionsnedsättning i statliga myndigheter. Regeringen överväger att, som en del av detta praktikantprogram, genomföra ett särskilt program inom statsförvaltningen där erbjudandet om deltagande i programmet i första hand bör riktas till välutbildade personer med funktionsnedsättning. Målet med programmet är att de ska få erfarenhet av arbete inom statliga myndigheter vilket kan förbättra deras möjligheter till ett framtida reguljärt jobb. Programmet kan på detta sätt synliggöra personer med funktionsnedsättning som en viktig arbetskraftsresurs och samtidigt tillföra statsförvaltningen värdefulla kunskaper och erfarenheter.

Fler unga måste få jobb eller utbildning

Unga med funktionsnedsättning har generellt sett större svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Särskilda ansträngningar måste därför

göras för att ge unga med funktionsnedsättning utbildning eller arbete. Speciellt viktigt är att vidta ytterligare åtgärder som kan medverka till att unga personer med funktionsnedsättning får stöd och hjälp att komma vidare till ett arbete eller annan sysselsättning efter avslutad skolgång.

Den utredning som regeringen avser tillsätta för att se över av de arbetsmarknadspolitiska insatserna för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga kommer att få i uppdrag att särskilt analysera insatsernas innehåll och utformning i relation till unga personers situation.

Antalet elever i gymnasiesärskolan har nära nog fördubblats under det senaste decenniet, från cirka 4 700 elever till 9 400 elever. Samtidigt har unga med funktionsnedsättningar fortfarande svårt att få ett arbete. Därför har regeringen öppnat en möjlighet för de cirka 2 000 ungdomar som varje år går ut gymnasiesärskolan att delta i satsningar på lärlingar och vuxenutbildning. Yrkesvux inkluderar från och med våren 2011 studerande från gymnasiesärskolan. Genom denna satsning möjliggör regeringen för fler personer att få en lärlingsplats.

Därutöver har Myndigheten för yrkeshögskolan i uppdrag att, i samarbete med Handisam, kartlägga vilka utbildningar inom yrkeshögskolan som kan anpassas för att fler personer med funktionsnedsättning kan få tillträde till dem. Uppdraget omfattar personer som får stöd enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS, och i vissa fall Socialtjänstlagen (2001:453). Målgruppen för satsningen kan även inkludera personer som avslutat gymnasiesärskolan och som kan ha förutsättningar att klara vissa studier. Uppdraget ska redovisas senast den 1 juni 2011.

Regeringen anser att övergången från skola till arbetsliv är av stor betydelse för möjligheterna till framtida, långsiktig, etablering på arbetsmarknaden. Det gäller inte minst för elever med funktionsnedsättningar. Av den anledningen har regeringen initierat förändringar inom Yrkesvux och Yrkeshögskolan. Den framtida utformningen av gymnasiesärskolan bedöms också underlätta övergången mellan skola och arbetsliv. Det är vidare viktigt med möjligheter till feriearbeten för att ge unga personer med funktionsnedsättning arbetslivserfarenhet. Styrelsen för SKL har uttalat sig positiv till att samverka om feriepraktik för ungdomar med funktionsnedsättningar.

Aktivitetsersättningen för unga personer mellan 19 och 29 år infördes 2003. Syftet var att de skulle få ta del av olika aktiviteter för att utveckla arbetsförmågan och därmed på sikt kunna komma in i arbetslivet och lämna ersättningen. Tillsammans med sjukersättningen för personer som är 30 år och äldre kom aktivitetsersättningen att ersätta sjukbidraget och förtidspensionen. Aktivitetsersättning beviljas dels den som bedöms ha nedsatt arbetsförmåga under minst ett år, dels den som på grund av ett funktionsnedsättning har förlängd skolgång på grund- eller gymnasienivå. Cirka 26 500 unga personer uppstår idag aktivitetsersättning, vilket är betydligt fler än vad som från början förväntades. Att så många unga nu har aktivitetsersättning beror bland annat på att fler numera går i särskola och då har förlängd skolgång. Det är även fler unga med psykiska eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som får denna ersättning. Regeringens intention är att fler unga personer med funktionsnedsättning ska ges förutsättningar att försörja sig genom eget arbete.

Översyn av sjukförsäkringen

Samtidigt som sjukförsäkringen ska ge ekonomisk trygghet för den som drabbas av sjukdom eller skada måste den samtidigt ge drivkrafter för att ta tillvara individens arbetsförmåga och erbjuda fler vägar till eget arbete. Den genomförda sjukförsäkringsreformen har i huvudsak varit framgångsrik men stora förändringar, likt denna, kan leda till att vissa enskilda drabbas av orimliga och icke avsedda konsekvenser.

Många av de personer som efter lång tid lämnar sjukförsäkringen har en särskilt svag förankring på arbetsmarknaden. För att öka möjligheten för dessa personer att närma sig arbetsmarknaden efter avslutad tid arbetslivsintroduktionen, ALI, avser regeringen föreslå medel för ytterligare 3 000 platser inom arbetsmarknadspolitiken insatser för personer med nedsatt arbetsförmåga. För att ytterligare öka möjligheterna till återgång i arbete kommer åtgärder även att vidtas för att öka kvaliteten inom ALI.

Regeringen har tillsatt en parlamentariskt sammansatt kommitté, Hållbara försäkringar vid sjukdom och arbetslöshet (dir 2010:48) med uppdrag att se över de allmänna försäkringarna vid sjukdom och arbetslöshet. Kommittén ska överväga förändringar som kan leda till mer hållbara sjuk- och arbetslöshetsförsäkringar. Kommitténs arbete ska slutredovisas senast den 15 maj 2013.

Handlingsplan för arbetsmiljöpolitiken – coacher över tröskel

Regeringen har tagit fram en nationell handlingsplan för arbetsmiljöpolitiken 2010–2015. Arbetsmiljöinsatserna ska motverka utslagning från arbetslivet och öka möjligheterna till inträde i arbetslivet. Regeringen anser att arbetsmarknadspolitiken och arbetsmiljöpolitiken kan bättre och mer konkret kopplas till varandra i syfte att minska utanförskap och skapa bättre förutsättningar för fler personer att behålla ett arbete. För de med en svagare ställning på arbetsmarknaden, såsom personer med funktionsnedsättning, finns ett än större behov av goda och stödjande arbetsmiljöfaktorer.

Som en del av denna handlingsplan har regeringen uppdragit åt Arbetsförmedlingen och Arbetsmiljöverket att i samverkan bedriva en försöksverksamhet för att i ökad utsträckning uppmärksamma betydelsen av psykosociala arbetsmiljöfaktorer för personer med tidigare eller pågående psykiska problem. Det försök som nu inletts med coacher över tröskeln syftar till att pröva ett stöd till arbetsgivaren eller arbetstagaren under den första viktiga introduktionstiden på arbetsplatsen. Det kan till exempel handla om att bistå med kunskap om psykisk funktionsnedsättning eller insatser av rådgivande karaktär till arbetsplatsen. Försöket ska genomföras under perioden 2011–2013 och planeras för att under 2012 omfatta cirka 1 300 årsplatser.

Fortsatt satsning på sociala företag

Att främja företagande är en viktig del av att öka sysselsättningsgraden hos personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Av vikt är programmen "start av näringsverksamhet" och "särskilt stöd vid start av näringsverksamhet" som kan sökas hos Arbetsförmedlingen. Sociala företag är också viktiga aktörer i strävan att erbjuda arbetstillfällen och sysselsättning för de arbetssökande som står långt ifrån arbetsmarknaden.

Flertalet av medarbetarna i arbetsintegrerande sociala företag består av personer som bland annat på grund av funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga inte haft möjlighet att etablera sig eller förlorat kontakten med arbetsmarknaden. Antalet sociala företag växer. Av de cirka 200 företagen drivs ungefär två tredjedelar i kooperativ form.

År 2010 beslutade regeringen om en handlingsplan för arbetsintegrerande sociala företag. Handlingsplanen innehåller ett antal insatser som ska genomföras i syfte att underlätta för fler och växande sociala företag. Med anledning av handlingsplanen har regeringen lämnat olika uppdrag till flera myndigheter.

Fler personer med psykisk funktionsnedsättning i sysselsättning

I regeringens proposition Personlig assistans och andra insatser – åtgärder för ökad kvalitet och trygghet (prop. 2009/10:176) som överlämnades till riksdagen 2010 redovisas bland annat att regeringen avser ge Socialstyrelsen i uppdrag att utforma en försöksverksamhet med meningsfull sysselsättning för personer med psykisk funktionsnedsättning. Försöket ska pågå i kommunerna under 2009–2011. Socialstyrelsen ska nu ta fram en modell med kriterier som ska ligga till grund för styrelsens fördelning av de medel som har avsatts.

Inom ramen för regeringens psykiatrisatsning 2009–2011 har regeringen tagit olika initiativ för att ge personer med psykisk funktionsnedsättning sysselsättning och arbete. Bland annat har regeringen gett Arbetsförmedlingen i uppdrag att i samverkan med Försäkringskassan upphandla rehabilitering och andra typer av stödtjänster för personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av psykisk funktionsnedsättning. Tjänsterna har erbjudits personer som kan ha sin försörjning från aktivitetsstöd, sjukpenning, aktivitetsersättning, arbetslöshetsförsäkring, kommunalt försörjningsstöd med mera. I april 2011 beslutade regeringen att förlänga detta projekt till och med 2014.

Regeringen har även gett Socialstyrelsen i uppdrag att fördela statsbidrag till vissa juridiska personer som tillhandahåller sysselsättning till personer med psykisk funktionsnedsättning. Bidraget har syftat till att förstärka och komplettera kommunernas och landstingens insatser för att skapa meningsfull sysselsättning. Socialstyrelsen har även, på uppdrag av regeringen, fördelat särskilda medel till kommuner som upphandlar sysselsättningsplatser för personer med psykiska funktionsnedsättning av bland annat sociala kooperativ och andra sociala företag, ideella organisationer och liknande.

Psykiatrisatsningen ska följas upp och utvärderas. Regeringen avser att återkomma med förslag till nya initiativ på detta område.

Delmål för Arbetsförmedlingen och Arbetsmiljöverket

Arbetsförmedlingen och Arbetsmiljöverket har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolicen inom sina respektive verksamhetsområden under 2011–2016. Myndigheterna har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Arbetsförmedlingen och Arbetsmiljöverket i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

Delmål för Arbetsförmedlingen

- Andelen personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga som får en anställning eller utbildning ska årligen öka under perioden.
- Andelen ungdomar, under 30 år, med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga som får en anställning eller utbildning ska årligen öka under perioden.
- Arbetsförmedlingen ska, med säkerställd kvalitet i arbete, förkorta tiden från att en arbetssökande blir inskriven vid Arbetsförmedlingen till att en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga är identifierad och registrerad. Den genomsnittliga tiden från det att en arbetssökande är aktualiserad på Arbetsförmedlingen till att en funktionsnedsättning är registrerad ska minska med ca 10 dagar per år under perioden 2011–2016. Den genomsnittliga tiden ska minska från 230 dagar år 2009 till 180 dagar 2016.
- Vid Arbetsförmedlingens upphandling av arbetsmarknadspolitisk verksamhet ska krav på tillgänglighet alltid ställas i förfrågningsunderlag och finnas med i avtal.

Delmål för Arbetsmiljöverket

- Arbetsmiljöverket ska i sitt föreskriftarbete fortsatt analysera, uppmärksamma och beakta konsekvenser för tillgänglighetsfrågor.
- Arbetsmiljöverket ska fortsatt aktivt bevaka standardiseringsarbeten avseende tillgänglighet och användbarhet.
- I Arbetsmiljöverkets utbildningar för inspektörer och handläggare, tillsyns- och påbyggnadsutbildningen, ska tillgänglighetsfrågor ingå. Minst en årlig nationell eller regional tillsynsaktivitet där tillgänglighetsperspektivet ingår ska genomföras från verksamhetsåret 2012.
- Arbetsmiljöverket ska ta fram en kommunikationsplan med förslag på informationsaktiviteter gällande tillgänglighet under verksamhetsåret 2011.
- Arbetsmiljöverket ska förbättra sina resultat, avseende grundläggande kriterier, i Handisams myndighetsenkät med en årlig ökning med igenomsnitt 2 poäng, dvs. med 12 poäng totalt för hela perioden 2011–2016.
- Arbetsmiljöverket ska utveckla och fördjupa samverkansformer/nätverk inom området funktionshinder med Handisam, Boverket, Statens skolverk, Statens skolinspektion, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan.
- Arbetsmiljöverket ska utveckla formerna för samråd med funktionshindersrörelsen och minst två årliga samrådsmöten ska genomföras.

Utbildningspolitiken

Inriktningsmål

- Varje barn, elev och vuxenstuderande ska ges förutsättningar att utveckla sina kunskaper så långt som möjligt.
- Med utgångspunkt i de förtydligade bestämmelserna i plan- och bygglagen och i skollagen ska tillgängligheten samt uppföljningen av tillgängligheten för elever med funktionsnedsättning i förskola och samtliga skolformer förbättras.
- Kunskaperna om funktionsnedsättningar och hur undervisningen kan utformas efter varje barns, elevs eller vuxenstuderandes behov ska förbättras.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Undervisningens kvalitet och lärarnas kompetens.
- Stärkt rätt till särskilt stöd.
- Särskola och specialskola med hög kvalitet.
- Vuxenutbildning på lika villkor.
- Högskoleutbildning på lika villkor.

Regeringen avser

- att ge Högskoleverket i uppdrag att dels sammanställa resultat från tillsynsbesök och uppföljningar av dessa avseende universitets och högskolors insatser för funktionshindrade studenter, dels sprida goda exempel på hur lärosäten arbetar för att främja rättigheter och möjligheter för studenter med funktionsnedsättning.

Regeringen kommer att ge Statens skolverk, Statens skolinspektion och Specialpedagogiska skolmyndigheten i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

En god utbildning är mycket viktig för den enskilde personens framtid, för deltagandet i samhällslivet och på arbetsmarknaden. Höga förväntningar på alla barn, elever och vuxenstuderande är en viktig framgångsfaktor för goda utbildningsresultat. Undervisningens kvalitet ska vara avgörande för resultaten, inte personens eventuella funktionsnedsättning. Valfriheten i skolan är lika viktig för barn med funktionsnedsättning som för andra. I takt med att nya skolor byggs och gamla renoveras görs allt fler skolor fysiskt tillgängliga. Enligt den nya skollagen har elevens vårdnadshavare en möjlighet att till Statens skolverks överklagandenämnd, överklaga beslut om att frångå önskemål om placering vid en viss skola.

Lärarnas kompetens är den enskilt viktigaste faktorn för pedagogiska resultat i förskola, skola och vuxenutbildning. För att barn, elever och studerande inom

vuxenutbildningen ska nå så långt som möjligt krävs att verksamhetens personal har relevant kunskap om funktionsnedsättningar och hur undervisningen kan anpassas efter olika behov. Forskningsresultat, utvärdering och uppföljning är viktiga instrument för att utveckla undervisningen. Kompetens behöver finnas på olika nivåer inom utbildningsväsendet, till exempel hos rektorer och skolhuvudmän. Vidare behöver ytterligare ansträngningar göras för att underlätta för personer med funktionsnedsättning att studera vid universitet och högskolor.

Regeringens insatser

Ansvar för förskola, skola och vuxenutbildning vilar i stor utsträckning på kommuner och enskilda huvudmän. Regeringen har under perioden tagit initiativ till flera reformer för att generellt höja kvaliteten och se till att alla barn och elever får det stöd de behöver. Genom att tydliggöra kunskapsmålen och förstärka utvärderingen av elevernas kunskaper ökar skolans möjligheter att tidigt identifiera elever i behov av särskilt stöd. Andra initiativ har syftat till att stödja kommuner och skolor genom till exempel ett riktat statsbidrag för att stödja tidiga insatser inom läs-, skriv- och matematikutveckling, återinförandet av speciallärarutbildningen och en reformerad lärarutbildning.

En ny skollag stärker rätten till särskilt stöd

Skolan ska sträva efter att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Därmed har skolan ett kompensatoriskt uppdrag där rätten till särskilt stöd är ett av inslagen. Om en elev av någon anledning, till exempel en funktionsnedsättning, riskerar att inte nå de kunskapskrav som ska uppnås ska rektorn se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd. Rektor ska också se till att ett åtgärdsprogram tas fram där det ska framgå hur skolan ska stödja eleven så att hon eller han kan nå kunskapsmålen. Med den nya skollag som börjar tillämpas hösten 2011 har elevernas rätt till särskilt stöd stärkts genom en rätt att överklaga rektorns beslut om åtgärdsprogram. Skolor behöver bli bättre på att erbjuda särskilt stöd och regeringen kommer att noggrant följa hur den nya skollagen tillämpas i detta avseende.

Särskola och specialskola med hög kvalitet

Särskolan är en mycket bra skolform för de elever som på grund av utvecklingsstörning eller hjärnskada inte kan nå upp till grundskolans eller gymnasieskolans kunskapskrav. I särskolan får dessa elever del av en gemenskap och individuell utveckling som de i många fall inte får i grund- eller gymnasieskolan. Det är viktigt att även elever i särskolan får möjlighet att utveckla sina kunskaper, något som tydliggjorts i den läroplan för grundsärskolan som ska börja tillämpas hösten 2011. En utredning har också lämnat förslag på en framtida utformning av gymnasiesärskolan och vilka konsekvenser förslagen får för vuxenutbildning för utvecklingsstörda på gymnasial nivå (SOU2011:8). I betänkandet föreslås bland annat en struktur för gymnasiesärskolan som harmoniserar med gymnasieskolan, nio nya nationella program, utökad elev-

inflytande vid val av utbildning och ökad samverkan mellan skola och arbetsliv. Utredningens förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

I särskolan ställs andra krav på elevernas kunskaper än i grund- och gymnasieskolan. Därför är det viktigt att bara de elever som på grund av utvecklingsstörning eller hjärnskada inte kan gå i grundskolan tas emot i grundsärskolan. Statens skolinspektion har konstaterat allvarliga brister i utredningar inför mottagandet i grundsärskolan och lämnat förslag på åtgärder för att stärka elevernas rättssäkerhet³. Förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet med ambitionen att mottagandet i särskolan ska vara rättssäkert.

Den statliga specialskolan finns för elever som på grund av sin funktionsnedsättning inte kan gå i grundskolan eller grundsärskolan. En särskild utredare har haft i uppdrag att föreslå hur en flexibel utbildning för elever som tillhör specialskolans målgrupp ska kunna förverkligas. I betänkandet Med rätt att välja – flexibel utbildning för elever som tillhör specialskolans målgrupp (SOU 2011:30) föreslås ett antal åtgärder som syftar till att öka valfriheten, höja kvaliteten i undervisningen och förbättra resultaten. Betänkandet har under våren 2011 remitterats och förslagen kommer därefter att beredas inom Regeringskansliet.

Vuxenutbildning på lika villkor

En väl utformad flexibel vuxenutbildning gör att personer med funktionsnedsättning får möjlighet att studera på lika villkor som övriga deltagare. Kommunerna har i uppgift att medverka till att en infrastruktur som stöder den vuxnes behov av utbildning och kompetensutveckling på olika nivåer och med olika syften utvecklas. Med infrastruktur för vuxenutbildning avses alla de insatser som samhället, den enskilde, arbetslivet och olika organisationer gemensamt står för i syfte att skapa goda förutsättningar för den vuxne att delta i ett livslångt lärande. Den påbörjade utvecklingen av samverkan när det gäller kommunal vuxenutbildning mellan berörda aktörer och intressenter på såväl lokal som regional nivå kommer att fortsätta. Vägledning är en fundamental utgångspunkt för att den enskilde ska kunna få just den kompetensutveckling hon eller han eftersträvar samt för att huvudmannen ska kunna få underlag för vilka utbildningar som bör erbjudas och genomföras.

Högskoleutbildning på lika villkor

I enlighet med diskrimineringslagen (2008:567) är det framför allt universitet och högskolor som har ansvar för att studenter med funktionsnedsättning ska kunna studera på lika villkor.

När det gäller Högskoleverket ska verket enligt sin instruktion utöva tillsyn, vilket innebär att verket kontrollerar att högskolor följer de lagar och förordningar som gäller för verksamheten, varav diskrimineringslagen är en sådan lag. Vidare ska Högskoleverket främja rättigheter och möjligheter för bland annat funktionshindrade studenter. Regeringen anser att dessa uppgifter bör förtydligas och därför bör Högskoleverket bör ges i uppdrag att dels sammanställa resultat från tillsynsbesök och uppföljningar av dessa avseende universi-

³ Statens skolinspektion (2011), Särskolan – Granskning av handläggning och utredning inför beslut om mottagande.

tets och högskolors insatser för funktionshindrade studenter, dels sprida goda exempel på hur lärosäten arbetar för att främja rättigheter och möjligheter för studenter med funktionsnedsättning.

Stödåtgärder för studenter med funktionsnedsättning

Det särskilda stödet för stödåtgärder för studenter med funktionsnedsättning uppgår till 0,3 procent av anslaget till grundutbildningen. I de fall avsättningen inte täcker de faktiska kostnaderna har Stockholms universitet tilldelats extra nationella medel för att ersätta eventuella överskjutande kostnader för det enskilda lärosätet. Lärosätena kan ansöka hos Stockholms universitet om extra medel. Även Specialpedagogiska skolmyndigheten kan betala ut ekonomiskt stöd till lärosäten.

Delmål för Statens skolverk, Statens skolinspektion och Specialpedagogiska skolmyndigheten

Statens skolverk har i samverkan med Statens skolinspektion och Specialpedagogiska skolmyndigheten lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sina respektive verksamhetsområden under 2011–2016. Myndigheterna har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Statens skolverk, Statens skolinspektion och Specialpedagogiska skolmyndigheten i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

- Förutsättningarna för alla barn, elever och vuxenstuderande oavsett funktionsförmåga att utvecklas så långt som möjligt ska öka genom förbättringar av förskolors och skolors generella verksamhet.
- Förskolor och skolor ska förbättra sitt arbete med att göra anpassningar av verksamheten när så behövs för att undanröja hinder för barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning.
- Skolor ska genom ett kontinuerligt utvecklingsarbete se till att personalen har hög tilltro till alla elevers och vuxenstuderandes förmåga och visa höga förväntningar på deras skolprestationer. Detta måste i högre grad än hittills gälla även elever och vuxna med funktionsnedsättning.
- Möjligheterna för elever med funktionsnedsättning att välja skola liksom möjligheterna för vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning att välja förskola ska bli bättre genom en ökad tillgänglighet.
- Kunskapen om hur skolors och förskolors lokaler kan bli mer tillgängliga ska öka hos huvudmän, rektorer, lärare, förskollärare och övrig skolpersonal.
- Kunskapen ska öka bland skolhuvudmän och personal i skola och förskola om de konsekvenser för barns, elevers och vuxnas lärande och kunskapsutveckling som en funktionsnedsättning kan medföra.
- Skolors kännedom om var de kan få råd och stöd i frågor rörande konsekvenserna för skolarbetet av en funktionsnedsättning ska öka.
- Tillgången till och kännedomen om olika lärverktyg, som t.ex. anpassade läromedel och digitala lärverktyg ska öka.
- Skolors och skolhuvudmäns kännedom om hur it-stöd ska utformas för att vara tillgängliga för alla ska öka.

Socialpolitiken

Inriktningsmål

- Kunskapen om i vilken utsträckning de individuella stödets utformning bidrar till de övergripande funktionshinderspolitiska målen ska öka.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Kunskapsutveckling och kvalitet.
- Valfrihet och inflytande.
- Evidensbaserad praktik.
- Tillgänglig och säker information.
- Betydelsen av att stärka patientens ställning.
- Tillgången till hälso- och sjukvård samt stöd enligt LSS och SoL.
- Ökad kunskap om hjälpmedel och ny teknik.
- Vården och det sociala stödet till personer med psykisk sjukdom och psykisk funktionsnedsättning.
- Barns inflytande i arbetet med genomförandeplaner.
- Informationen till den personal som arbetar med verksamhet som rör personer med funktionsnedsättning inom LSS och SoL.
- Orsaker till långa väntetider mellan beslut och verkställighet.
- Stödet till anhöriga genom information och uppföljning.

Regeringen avser

- att analysera möjligheten att genomföra en satsning på fritt val av hjälpmedel i gymnasieskolan i syfte att underlätta övergången från skola till arbetsliv,
- att formulera mål för Försäkringskassans verksamhet vad avser funktionshinderspolitiken,
- att ta fram ett informationsmaterial som kan användas av arbetsgivare som underlag för deras avvägningar av vilka kunskaper och erfarenheter som kan behövas för arbete inom verksamheter som ger stöd, service och omsorg till människor med funktionsnedsättningar, samt
- att tillsätta en utredning som ska se över regelverket för informationsutbyte mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst samt för informationsutbyte mellan olika utförare och professioner inom dessa områden.

Regeringen kommer att ge Socialstyrelsen i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

Inom det sociala området arbetar regeringen kontinuerligt med insatser som syftar till att stärka den enskildes rättsäkerhet, minska ojämlikhet i tillgäng-

lighet, garantera alla ett grundläggande skydd samt förebygga att diskriminering förekommer.

Att öka valfriheten för den enskilde är ett viktigt led i förändringsarbetet. Lagen om valfrihetssystem (2008:962) trädde i kraft den 1 januari 2009. Syftet med reformen är att skapa ökad valfrihet för den enskilde brukaren genom att öka mångfalden av aktörer samt mångfalden i utbudet inom primärvården, äldreomsorgen och i stödet till personer med funktionsnedsättning. Även tillgängligheten, kvaliteten och effektiviteten förväntas öka i de insatser som erbjuds när man kan välja utförare av den offentligt finansierade servicen.

Regeringen avsätter också kontinuerligt betydande resurser för att genom öppna jämförelser skapa bättre förutsättningar för bland annat medborgarna att bedöma kvalitet och utbud på olika områden inom sociala tjänster och hälso- och sjukvård.

Inriktningsmålet inom det socialpolitiska området handlar om att öka kunskapen om i vilken utsträckning de individuella stöden bidrar till att uppfylla de funktionshinderspolitiska målen. Kunskapen kan stödja arbetet med att säkerställa att befintliga åtgärder ger avsedd effekt för personer med funktionsnedsättning i vardagen. Det är i detta vidare perspektiv som regeringen avser inleda ett utvecklingsarbete.

Socialstyrelsen har påbörjat ett långsiktigt arbete för att öka kunskapen om de individuella stödets utformning och i vilken utsträckning dessa bidrar till att uppfylla de funktionshinderspolitiska målen. Särskilt fokus har lagts på de individuella stödets förutsättningar för delaktighet.

Regeringen har möjlighet att påverka utvecklingen inom det aktuella området främst genom Socialstyrelsens verktyg tillsyn, normering, kunskapsstyrning och utvärdering som, när de används koordinerat, ger samlade effekter.

Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, har i uppdrag att samla erfarenheter och sprida information om metoder och strategier för hur barn och ungdomar med funktionsnedsättning kan påverka beslut som rör dem själva. Regeringen anser att det är angeläget att den kunskap och erfarenhet som finns får en spridning så att den kan fungera som ett stöd inom framförallt verksamheter som kommuner och landsting har ansvar för.

Hjälpmedel och annat teknikstöd har stor betydelse för den enskildes möjlighet att kunna delta fullt ut i samhällslivet. Den tekniska utvecklingen, inte minst inom it-området, nya metoder och ny kunskap ger allt större möjligheter att kompensera en funktionsnedsättning. Det finns allt fler konsumentprodukter som också kan fungera som viktiga hjälpmedel. Vad som är att betrakta som ett hjälpmedel utvecklas också från att tidigare främst ha avsett produkter till att nu även gälla tjänster och metoder, till exempel tjänster inom telekommunikationsområdet. Detta märks bland annat genom att fler och fler applikationer till mobiltelefoner är speciellt framtagna för att ge stöd åt personer med olika typer av funktionsnedsättningar.

Försäkringskassan har påbörjat ett utvecklingsarbete inom sitt verksamhetsområde funktionshinder. I och med detta arbete, och det fokus som därmed riktas mot denna verksamhetsdel, får området en betydligt större plats i myndighetens verksamhet, vilket är i linje med regeringens intentioner.

Regeringens insatser: Socialtjänst och hälso- och sjukvård

Kunskapsutveckling och kvalitet inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården

Regeringen har vidtagit en rad åtgärder för att stödja och främja kunskapsutvecklingen och kvalitetsarbetet inom socialtjänsten. Regeringen har bland annat beslutat om utveckling av öppna jämförelser för att skapa transparens och underlätta fria val samt infört en valfrihetsreform. Regeringen har även tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, utarbetat en plattform som anger inriktningen för överenskommelser om samordnade och långsiktiga insatser till stöd för en evidensbaserad praktik i socialtjänsten. Tillsynen har också reformerats och tillförts nya resurser.

Lagen om valfrihetssystem, LOV, gäller i den kommunala sektorn för tjänster inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. Syftet med lagstiftningen är att underlätta för kommuner och landsting att ge den enskilde möjlighet att välja utförare inom äldreomsorgen, inom stödverksamhet för personer med funktionsnedsättning samt inom hälso- och sjukvården. Målet är att stärka den enskilda människans möjlighet till delaktighet och inflytande över den egna vardagen. I april 2011 hade samtliga landsting och cirka 90 kommuner ett valfrihetssystem på plats. Ytterligare ett 70-tal kommuner hade fattat beslut om att införa valfrihetssystem. Regeringen har avsatt särskilda medel för att underlätta införande av valfrihetssystem. Senast 2014 bör alla kommuner i landet ha beslutat om valfrihet för den enskilde enligt LOV, annars bör tvingande lagstiftning övervägas.

Regeringen beslutade den 25 juni 2009 om *en strategi för kvalitetsutveckling genom öppna jämförelser inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården*. Inom ramen för strategin har Socialstyrelsen i uppdrag att i samverkan med SKL intensifiera utvecklingen av öppna jämförelser och öka datatillgången inom socialtjänstens olika verksamhetsområden. Målet är att stödja huvudmän och utförare i arbetet med att främja en god vård och omsorg för den enskilde, samt stimulera och ge ett underlag för kvalitets- och utvecklingsarbete, uppföljning och lärande i verksamheterna. Med hjälp av öppna jämförelser skapas transparens, öppenhet och insyn i vården och omsorgen.

Regeringen och SKL träffade i januari 2011 *en överenskommelse för att stödja en strategisk utveckling inom socialtjänsten*. Insatserna gäller stöd för en evidensbaserad praktik och en tillgänglig och säker information. Överenskommelsen baseras dels på den plattform för arbetet med att utveckla en evidensbaserad praktik i socialtjänsten som regeringen och SKL antog i juni 2010, dels på befintliga överenskommelser som den om utvecklingsarbete inom missbruks- och beroendevården (Kunskap till Praktik) och Program för en god äldreomsorg.

Målet för stödet till en evidensbaserad praktik för en god kvalitet inom socialtjänstens område är att se till att brukarna får ta del av insatser som bygger på bästa tillgängliga kunskap. Detta ska säkerställas genom mer långsiktiga insatser och gemensamma prioriteringar med utgångspunkt i evidensbaserad praktik. En evidensbaserad praktik bygger på kunskap från tre källor

– forskningen, praktikern och brukaren – och syftar till ett förhållningssätt för ständigt och systematiskt lärande.

Patientens ställning i hälso- och sjukvården ska stärkas

Regeringen har under senare år gjort ett flertal insatser för att stärka patientens ställning och därmed säkerställa att patienterna ges möjlighet till delaktighet och självbestämmande i kontakterna med hälso- och sjukvården.

Regeringen bedömer dock att ytterligare insatser behöver vidtas. Dagens lagstiftning anger genomgående vårdgivarnas och personalens skyldigheter gentemot patienten, i stället för att ange vilka rättigheter och möjligheter patienten har. Regeringen tillsatte därför under våren 2011 en utredning (S2011:03) som ska föreslå hur patientens ställning inom och inflytande över hälso- och sjukvården kan stärkas genom en ny patientlagstiftning. En utgångspunkt för utredarens arbete ska vara att förbättra förutsättningarna för en god och jämlik vård.

En strategi om tillgänglig och säker information inom vård och omsorg

Nationell eHälsa är en strategi om tillgänglig och säker information inom vård och omsorg. Arbetet leds av regeringen i samarbete med Socialstyrelsen, Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, Vårdföretagarna och Famna. eHälsa handlar om att reformera och förbättra informationshanteringen inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten till gagn för individen, personalen och beslutsfattarna. eHälsa omfattar all användning av informations- och kommunikationsteknologi inom vård och omsorg.

Målet är bland annat att individen i sin roll som patient, brukare och anhörig ska erbjudas en individuellt anpassad service och interaktiva e-tjänster för att kunna öka delaktigheten och självbestämmandet. Genom nationell eHälsa ska individen ges nya möjligheter att få en bättre insyn och delaktighet i de insatser som erbjuds. Det kan bidra till att stärka patientens ställning och inflytande i vården. Individens behov och möjlighet att påverka sin situation sätts i centrum och insatserna ska utvecklas utan att den personliga integriteten äventyras.

Socialstyrelsen har fått i uppdrag att ta ett nationellt samordningsansvar för en ändamålsenlig och strukturerad dokumentation i hälso- och sjukvården och socialtjänsten samt att underlätta för vårdgivare och utförare inom socialtjänsten att införa och använda en nationell informationsstruktur och ett nationellt fackspråk. Socialstyrelsen har även fått i uppdrag att vidareutveckla den nationella informationsstrukturen och det nationella fackspråket för användning inom socialtjänsten. Arbetet med eHälsa inom socialtjänstens område inriktas därutöver på ökad samverkan och erfarenhetsutbyte kring it-stöd samt på den tekniska infrastrukturen. Syftet är att införa system för säkert informationsutbyte inom och mellan landsting och kommuner.

Regeringen avser att tillsätta en utredning som ska se över regelverket för informationsutbyte mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst, samt för informationsutbyte mellan olika utförare och professioner inom dessa områden.

Myndigheten för vårdanalys

Den 1 januari 2011 inledde Myndigheten för vårdanalys sin verksamhet. Myndigheten ska ur ett patient-, brukar-, och medborgarperspektiv följa upp och analysera verksamheter och förhållanden inom hälso- och sjukvård, tandvård samt i gränssnittet mellan vård och omsorg.

Myndigheten har till uppgift att analysera vårdens och omsorgens funktions sätt samt effektivitetsgranska statliga åtaganden och verksamheter inom berörda områden. Myndigheten ska kontinuerligt utvärdera sådan information om vården och omsorgen som lämnas till den enskilde, i fråga om informationens innehåll, kvalitet, ändamålsenlighet och tillgänglighet. För att patienter och medborgare ska kunna ta del av myndighetens analyser, granskningar och utvärderingar är det viktigt att resultaten presenteras på ett lättillgängligt sätt.

Ökad kunskap om skillnader i tillgång till vård och stöd

Socialtjänststatistiken visar att socialtjänsten ofta beviljar kvinnor och män respektive flickor och pojkar med funktionsnedsättning olika typ och omfattning av stöd. Det är också vanligt att beslut om omfattning och inriktning av det stöd som erbjuds skiljer sig åt mellan kommuner.

Socialstyrelsen har även visat att det är två till tre gånger vanligare än hos övrig befolkning att personer med funktionsnedsättning avstår från vård trots behov. Liknande slutsatser har framförts av Statens folkhälsoinstitut. Vidare har Socialstyrelsen konstaterat att den bristande tillgängligheten till både vårdcentraler och socialkontor bidrar till ojämlika förutsättningar att få vård och stöd.

Socialstyrelsen ska studera skillnader i stöd och service till personer med funktionsnedsättning mot bakgrund av kön, ålder, födelseland och bostadsort. Även studier i hur jämlik hälso- och sjukvården är för personer med funktionsnedsättning ska genomföras. Studierna görs genom bearbetning och analys av registerdata. Socialstyrelsen ska också upprepa 2010 års studie av tillgängligheten till socialkontor och till vårdcentraler. I slutet av strategiperioden avser Socialstyrelsen att göra fördjupade analyser av utvecklingen sedan den första mätningen.

Resultaten från Socialstyrelsens aktiviteter är avsedda att bidra till att öka kunskapen om målgruppens förutsättningar för delaktighet och jämlika levnadsvillkor. Resultaten ska även bidra till att öka kunskapen om hur skillnaderna kan åtgärdas.

Ökad kunskap om hjälpmedel och ny teknik

Hjälpmedel och ny teknik får en allt viktigare roll för att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva ett självständigt liv. Den pågående utvecklingen bidrar till att gränsen mellan konsumentprodukter och medicintekniska produkter börjar suddas ut, men också att det skett en ökning av antalet personer som använder hjälpmedel. De som använder hjälpmedel har dessutom blivit alltmer aktiva och välinformerade om de hjälpmedel som finns och den produktutveckling som sker på området.

Många av regeringen insatser syftar till att stärka individens möjligheter till inflytande över den egna vardagen. Detta gäller även hjälpmedelsområdet där målsättningen är att så många som möjligt ska ha rätt att själva välja hjälpmedel. Regeringen har därför tillsatt en utredning som har i uppdrag att lämna förslag på hur ett system av fritt val av hjälpmedel kan utformas och tydliggöra vissa frågor för att stödja, underlätta och främja införandet av fritt val av hjälpmedel i kommuner och landsting. Uppdraget ska redovisas senast den 2 december 2011.

Regeringen vill pröva hur teknik och andra hjälpmedel kan följa ungdomar med funktionsnedsättning från skolan ut till arbetslivet. Regeringen avser därför att analysera möjligheten att genomföra en satsning på fritt val av hjälpmedel i gymnasieskolan i syfte att underlätta övergången från skola till arbetsliv.

Vården och stödet till personer med psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning

I april 2009 lämnade regeringen skrivelsen En politik för personer med psykisk sjukdom och psykisk funktionsnedsättning (2008/09:185) till riksdagen. I denna beskrivs den omfattande satsning på totalt cirka 2,7 miljarder kronor som regeringen gör på psykiatriområdet under 2009–2011.

Det övergripande målet med satsningen är att personer med psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning ska ges vård-, rehabiliterings- och stödinsatser utifrån sina behov och med senast tillgängliga kunskap om möjliga resultat. Regeringen har sammanfattat politiken inom psykiatriområdet i tre huvudområden: vården, vardagen och valfriheten. Det övergripande syftet inom samtliga huvudområden är att barn, vuxna och äldre inom målgruppens ska ha tillgång till en god och kunskapsbaserad vård samt tillgång till ett varierat och anpassat arbetsliv, stöd och boende.

Regeringen fattar idag, den 16 juni 2011, beslut om ett uppdrag till Statskontoret att följa upp och analysera hur vården och det sociala stödet till personer med psykisk sjukdom och psykiskt funktionsnedsättning har utvecklats över tid utifrån den inriktning och de uppföljningsmått som nämns i regeringens skrivelse. Ett syfte med uppdraget till Statskontoret är att förse regeringen med underlag för den satsning som planeras inom psykiatriområdet för åren 2012–2014.

Barns inflytande i arbetet med genomförandeplaner

Som situationen är idag får barn sällan själva uttrycka sina åsikter i fråga om det stöd som rör deras utveckling, välbefinnande och vardag. Det gäller i planeringen och utformningen av beslutet samt i uppföljning av sådana insatser. För att kunna utöva denna rättighet bör barn erbjudas information och dialog om stödinsatserna som är anpassat till funktionsnedsättning, ålder och behov. Målet måste vara att barn, ungdomar och vuxna i ökad utsträckning ska komma till tals, blir lyssnade till och kan utöva ett inflytande över hur insatserna genomförs.

Regeringen har gett Handisam i uppdrag att i samarbete med Handikappförbunden, HSO, och i samråd med Barnombudsmannen samla erfarenheter

och sprida information om metoder och strategier för hur barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska kunna påverka beslut som rör dem själva.

Socialstyrelsen granskar systematiskt barns och ungdomars genomförandeplaner i samband med den lagreglerade så kallade frekvenstillsynen, som innebär regelbundet återkommande inspektioner av samtliga verksamheter. Socialstyrelsen kommer att ta fram ett stödmaterial för handläggare och personal när genomförandeplaner ska upprättas.

Resultatet från en systematisk granskning av enskildas delaktighet inom ett begränsat område kan ge värdefull kunskap om viktiga förutsättningar för ett faktiskt och reellt inflytande över beviljade insatser. Någon systematisk tillsyn av enskildas delaktighet i arbetet med genomförandeplaner inom LSS-området har hittills inte genomförts. Den första mätningen som Socialstyrelsen utför får därför utgöra en grund för regeringens fortsatta bedömning.

En mätning av barnens och ungdomarnas genomförandeplaner påbörjas 2011 i samband med Socialstyrelsens ordinarie tillsynsbesök. En sammanställning kommer att presenteras i Socialstyrelsens tillsynsrapport.

Informationsmaterial för arbete inom funktionshindersomsorgen

Kompetensen hos den personal som arbetar inom funktionshindersområdet och LSS är en av de viktigaste förutsättningarna för att lagstiftningen ska kunna tillämpas så att rättsäkerhet i handläggning och kvalitet i utförandet ska kunna säkerställas och utvecklas. Inte minst i de fall då tvångsåtgärder och brister i stödets kvalitet har konstaterats, är kompetensutveckling hos personalen och ledningen nyckelfrågor för att förebygga problem och säkra kvalitet. Även från ett utvecklingsperspektiv är frågan central, eftersom arbetsmetoder och ökad kvalitet i omsorgen av den enskilde drivs framåt genom att kompetensen hos personalen kan säkras och utvecklas.

Kommuner och landsting har ansvar för att se till att personal med rätt kompetens kan rekryteras samt att personalen ges möjlighet till kompetensutveckling. Staten har ansvaret för vissa utbildningar och att fastställa läroplaner och andra styrdokument inom utbildningsområdet. Det är viktigt att aktuella utbildningar anpassas till de behov som finns hos personer med funktionsnedsättning.

Regeringen har, bland annat mot bakgrund av de brister som redovisats av Socialstyrelsens tillsynsverksamhet, för avsikt att ta fram ett informationsmaterial som kan användas av arbetsgivare som underlag för deras avvägningar av vilka kunskaper och erfarenheter som kan behövas för arbete inom verksamheter som ger stöd, service och omsorg till människor med funktionsnedsättningar.

Ökade kunskaper om orsaker till långa väntetider mellan beslut och verkställighet

Socialstyrelsen har under flera år följt utvecklingen av ej verkställda beslut och domar och påvisat stora brister, bland annat långa väntetider. Vid den senaste nationella sammanställningen som bygger på kommunernas uppgifter från den 31 december 2008 var drygt 2 100 beslut enligt LSS inte verkställda. För över hälften av dem som berördes av dessa beslut var väntetiderna längre än

ett halvår. Längst var väntetiderna till bostad med särskild service för vuxna och kontaktperson.

Kunskapen om orsakerna till långa väntetider mellan beslut och verkställighet måste öka, och om hur problemen ska kunna rättas till utan att rättssäkerheten åsidosätts. För att öka kunskapen om utvecklingen ska Socialstyrelsen göra en ny sammanställning av ej verkställda beslut, den senaste gjordes 2008. En sammanställning kommer även att göras av ej verkställda domar. För regeringen är det särskilt viktigt att få en tydligare bild av väntetidernas längd till de olika insatserna enligt både LSS och SoL.

Regeringen kommer att följa utvecklingen genom Socialstyrelsens upprepade mätningar av ej verkställda beslut samt ej verkställda domar i anslutning till kommunernas ordinarie, lagreglerade rapporteringar till Socialstyrelsen.

Ökad information och vägledning om stödet till anhöriga

Stödet till den anhöriga liksom stödet till personen med funktionsnedsättning måste utformas så att det håller god kvalitet och främjar delaktighet. För att bestämmelsen om att socialnämnden ska erbjuda anhörigstöd ska få genomslag behöver politiker, tjänstemän och övrig personal inom socialtjänsten, anhöriga och andra närstående samt anhörig- och patientorganisationer informeras om rätten till anhörigstöd.

Stödet, enligt bestämmelsen i 5 kap. 10 § socialtjänstlagen (2001: 453), till anhöriga till personer med funktionsnedsättning behöver utökas genom information och vägledning till kommunerna samt genom att följa upp stödinsatsernas omfattning och inriktning.

Socialstyrelsen ska därför utveckla dialogen med patient-, anhörig- och frivilligorganisationer för att ta vara på organisationernas kunskaper och erfarenheter i arbetet med att utveckla vägledningen till kommunerna. Socialstyrelsen ska vidare inrikta sitt vägledningsarbete på att öka kunskapen om de särskilda behov som anhöriga till personer med funktionsnedsättning har samt den betydelse som stödet kan ha för ökad delaktighet. Socialstyrelsen ska också att skapa ett system för att kunna samla in uppgifter om insatser till stöd för anhöriga.

Regeringens insatser: Socialförsäkringsområdet

Försäkringskassan administrerar en hel del av de stöd som samhället erbjuder personer med funktionsnedsättning (assistansersättning, bilstöd, handikappersättning, vårdbidrag samt övrig socialförsäkring). Försäkrade personer med funktionsnedsättning tillhör den av Försäkringskassans kundgrupper som idag är minst nöjd med myndigheten. Brister föreligger exempelvis vad gäller bemötande.

Försäkringskassan bedriver sedan drygt ett år tillbaka ett strategiskt utvecklingsarbete för att komma tillrätta med de problem och brister som föreligger samt för att kunna uppfylla de övergripande målen för funktionshinderspolitiken inom sitt verksamhetsområde. Styrande för detta arbete är det strategiska inriktningsbeslut som myndigheten fattade 2010. Inriktningsbeslutet redogör för hur myndighetens verksamhet ska utvecklas inom olika områden under de kommande åren, varav ett är funktionshindersområdet.

Inriktningen för perioden 2011–2016 är att administrationen av stöden ska utvecklas samt att arbetslinjen och ett aktivt deltagande i samhällslivet för personer med funktionsnedsättning ska prioriteras.

I strategin lyfter Försäkringskassan fram vikten av ett gott och professionellt bemötande gentemot de försäkrade med funktionsnedsättning. Där ingår även att de försäkrades behov och livssituation i större utsträckning än tidigare ska beaktas av myndigheten. Vidare betonar Försäkringskassan utvecklingen av försäkringsstyrningen där utbildningsinsatser för personalen är en nödvändig del för att öka kvaliteten i handläggningen och för att ge en fördjupad kunskap så att bemötandet av de försäkrade sker utifrån deras individuella livssituation. Försäkringskassan avser att vidareutveckla samarbetet såväl internt mellan olika försäkringsområden som med externa aktörer och verksamheter, till exempel kommunerna och Arbetsförmedlingen, för att förbättra stödet till de försäkrade.

I inriktningsbeslutet från 2010 presenteras några tänkbara mål som Försäkringskassan önskar arbeta vidare med. Regeringen kommer att formulera mål för Försäkringskassans verksamhet inom funktionshindersområdet.

Det utvecklingsarbete som Försäkringskassan påbörjat kommer att förbättra kunskapen inom myndighetens verksamhetsområde funktionshinder. Det innebär även att kunskapen ökar om i vilken utsträckning de individuella stödets utformning bidrar till de övergripande funktionshinderspolitiska målen. Regeringens inriktningsmål främjas därigenom. Se även åtgärder i avsnitt 6, Arbetsmarknadspolitik.

Delmål för Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sitt verksamhetsområde under 2011–2016. Myndigheten har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Socialstyrelsen i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

- Alla, inklusive personer med funktionsnedsättning, har tillgång till vård och omsorg efter behov oberoende av kön, ålder, födelseland och bostadsort.
- Kunskapen om orsakerna till långa väntetider mellan beslut och verkställighet ska öka, liksom om hur problemen ska kunna rätas till utan att rätts-säkerheten åsidosätts.
- Genom tillsyn av arbetet med genomförandepplaner bidrar Socialstyrelsen till att barn, ungdomar och vuxna i ökande utsträckning kommer till tals, blir lyssnade till och kan utöva inflytande över insatsernas genomförande.
- Stödet till anhöriga till personer med funktionsnedsättning ökar genom information och vägledning till kommunerna samt genom att följa upp stödinsatsernas omfattning och inriktning.

Folkhälsopolitiken

Inriktningsmål

- Uppföljningen av hälsans bestämningsfaktorer bör uppmärksamma hälsan för personer med funktionsnedsättning.
- Uppföljningen av det hälsofrämjande och förebyggande arbetet nationellt, regionalt och lokalt ska omfatta hur detta inkluderar personer med funktionsnedsättning.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Förebyggande och hälsofrämjande insatser som särskilt uppmärksammar behov och förutsättningar hos personer med funktionsnedsättning.
- Följa utvecklingen av hälsans bestämningsfaktorer och arbetet i kommuner och landsting.
- Utvecklat föräldrastöd.
- Stöd till barn i familjer med psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning.

Regeringen kommer att ge Statens folkhälsoinstitut i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska staten bland annat erbjuda personer med funktionsnedsättning samma utbud, kvalitet och standard avseende befolkningsbaserade offentliga folkhälsoprogram. Det övergripande målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor i hela befolkningen. Folkhälsoarbetet utgår från hälsans bestämningsfaktorer, det vill säga de faktorer i livsmiljö, samhällsstruktur och levnadsförhållanden som skapar förutsättningar för en god hälsa. Självupplevd dålig hälsa är tio gånger vanligare bland personer med funktionsnedsättning än bland den övriga befolkningen. Förebyggande och hälsofrämjande insatser som särskilt uppmärksammar behov och förutsättningar hos personer med funktionsnedsättning har stor betydelse för arbetet mot det övergripande målet. Kommuner och landsting har en nyckelroll i folkhälsoarbetet.

Regeringen gav 2007 Statens folkhälsoinstitut i uppdrag att ta fram en lägesrapport om hälsosituationen för personer med funktionsnedsättning. Rapporten Onödigt ohälsa visade att en stor del av ohälsan hos personer med funktionsnedsättning inte direkt har med funktionsnedsättningen i sig att göra utan uppstår på grund av hinder i omgivningen som begränsar aktivitet och delaktighet och påverkar hälsan negativt. Folkhälsoinstitutet bedömer att den dåliga hälsan för personer med funktionsnedsättning kan minska avsevärt för män och för kvinnor om dessa hinder undanröjs. Regeringen anser

att det är angeläget att följa utvecklingen av hälsans bestämningsfaktorer och arbetet i kommuner och landsting.

Regeringens insatser

Regeringen gör ett flertal insatser som påverkar hälsan hos personer med funktionsnedsättning. Styrelsen för Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, har beslutat att förbundet åtar sig att under strategiperioden sprida resultaten till kommuner och landsting från de undersökningar som görs på folkhälsoområdet om personer med funktionsnedsättning. SKL kommer även att i sitt arbete med folkhälsan alltid inkludera personer med funktionsnedsättning.

Många av regeringens insatser sker inom ramen för andra områden. Här redovisas några exempel:

Föräldrastödet utvecklas

Regeringen har lämnat flera uppdrag till Statens folkhälsoinstitut som ger myndigheten möjlighet att utbetala riktade stimulansbidrag till kommuner för att de, i samarbete med forskningslärosäten, ska utveckla föräldrastödet inom ramen för den nationella strategin för föräldrastöd. En särskild satsning görs riktad till föräldrar som har behov av ett särskilt stöd i sitt föräldraskap. Statens folkhälsoinstitut ska särskilt beakta projekt där goda förutsättningar finns för att utveckla föräldrastödet till föräldrar som har barn med psykisk eller fysisk funktionsnedsättning.

Barn i familjer med psykisk funktionsnedsättning eller psykisk sjukdom får stöd

I regeringens samlade strategi för alkohol-, narkotika-, dopning- och tobakspolitiken (prop. 2010/11:47) har följande mål formulerats: Barn i familjer med missbruk, psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning ska erbjudas ändamålsenligt stöd.

Medvetenheten om att barn i familjer med missbruk, psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning kan ha behov av särskilda stödåtgärder behöver öka i de verksamheter som möter barn och deras föräldrar. Både den personal som möter barnen och den personal som möter föräldrar med denna problematik måste ha kunskap om sina skyldigheter och de olika stödinsatser som kan erbjudas. Stödet som erbjuds barn som lever i familjer med missbruk, psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning behöver utvecklas.

Statens folkhälsoinstitut

Folkhälsoinstitutet gör, inom ramen för sitt myndighetsuppdrag, ett flertal insatser för personer med funktionsnedsättning. Till exempel arrangeras ett forskningsseminarium med särskilt fokus på mat och fysisk aktivitet hos personer med funktionsnedsättning. Folkhälsoinstitutet har också initierat två pilotprojekt, i Jämtland och i Luleå, i syfte att främja hälsan hos skolbarn med funktionsnedsättning genom goda matvanor och rörelse. I arbetet med uppföljning av folkhälsopolitikens målområden har institutet också beskrivit exempel på vad som kan belysas ur ett funktionshindersperspektiv. Ett flertal

rapporter har presenterats och myndigheten utvecklar sitt arbete för att utöka kunskapen inom detta område.

Delmål för Statens folkhälsoinstitut

Folkhälsoinstitutet har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sitt verksamhetsområde under 2011–2016. Myndigheten har också föreslagit hur delmålen och insatserna följas upp.

Regeringen kommer att ge Statens folkhälsoinstitut i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

- Kontinuerlig uppföljning av hälsans bestämningsfaktorer med avseende på personer med funktionsnedsättning. Uppföljningen omfattar:
 - självskattad hälsa, socialt deltagande och ekonomiska villkor hos personer med funktionsnedsättning,
 - hälsan hos föräldrar med funktionsnedsättning och föräldrar till barn med funktionsnedsättning, samt
 - tillgång till arbetet, oro för att förlora arbetet, stillasittande fritid, övervikt och rökning.
- Uppföljning av hälsofrämjande och förebyggande insatser nationellt, regionalt och lokalt. Med detta avses hur folkhälsoaspekter inkluderar personer med funktionsnedsättning i kommuners styrdokument samt i hälsofrämjande och förebyggande arbete.

Ökad fysisk tillgänglighet

Inriktningsmål

- Den fysiska tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning ska förbättras, bl.a. genom att enkelt avhjälpna hinder undanröjs.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Samhället ska utformas så att personer med funktionsnedsättning i ökad utsträckning ges förutsättningar att leva självständigt och göra egna val.
- För att de insatser som syftar till att ge människor med funktionsnedsättning stöd ska leda till full delaktighet i samhället måste arbetet präglas av att förbättra den fysiska tillgängligheten för människor.

Regeringen kommer att ge Boverket uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som regeringen föreslår.

Inledning

I det befintliga beståndet och på allmänna platser finns fortfarande hinder för tillgängligheten och därmed för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga. Det är därför av stor vikt att det som byggs i dag uppfyller de krav på tillgängligheten som finns i plan- och bygglagen (2010:900). I lagen finns utförliga regler kring tillgänglighet i den bebyggda miljön vid nybyggnad, ombyggnad och ändring. Enligt lagen ska även enkelt avhjälpna hinder avhjälpas för att förbättra tillgängligheten i befintliga lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser.

Tillgänglighetsproblematiken i dag handlar framför allt om tillämpningen av lagen och okunskap om tillgänglighetsfrågor, vilket bland annat kan leda till felaktigheter under plan- och byggprocessens gång. Tidigare utredningar, bland annat Byggprocessutredningen (M 2007:06) och Äldreboendedelegationen (S 2006:03), har också konstaterat att tillsynen bör skärpas eftersom tillgänglighetskraven i lagen i vissa fall kringgås.

Regeringens insatser

Regeringen har föreslagit förändringar i plan- och bygglagen som numera är genomförda i den nya lagstiftning som trädde i kraft den 2 maj 2011⁴. I och med den nya lagstiftningen har dels förutsättningarna för arbetet med att öka tillgängligheten till den fysiska miljön, dels förutsättningarna för kommunens tillsynsarbete förbättrats. En fungerande tillsyn är ett grundläggande verktyg för att uppnå ökad fysisk tillgänglighet.

Förändringarna i lagstiftningen innebär bland annat att byggnadsnämnden ska pröva en byggnads tillgänglighet och användbarhet för personer med

⁴ En enklare plan- och bygglag. Regeringens proposition 2009/10:170.

nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga i samband med bygglovsprövningen. Krav på en sådan prövning fanns inte i den tidigare plan- och bygglagen. Tidigare kunde således bygglov beviljas för en byggnad trots att byggnaden inte uppfyllde de grundläggande tillgänglighetskraven. Den nya lagen ökar således sannolikheten för att felaktigheter observeras i ett tidigt skede, vilket bör ha en positiv inverkan på följsamheten av lagen. Nu, liksom tidigare, är det dock byggherrens ansvar att se till att byggnaden byggs på ett sätt så att den uppfyller kraven på tillgänglighet.

I anslutning till den nya plan- och bygglagen har regeringen beslutat om en ny plan- och byggförordning⁵. I denna specificeras de utformningskrav på tillgänglighet och användbarhet som byggnadsnämnden prövar i samband med bygglovet och de egenskapskrav avseende tillgänglighet och användbarhet som bedöms i samband med det efterföljande tekniska samrådet. Enligt förordningen har länsstyrelserna och Boverket ansvar för att vägleda kommunerna i deras tillsynsarbete. Syftet med vägledningen är att kommunernas tillsynsarbete ska underlättas. Boverket och länsstyrelserna har uppföljningsansvar över systemet och hur det fungerar. I och med den nya regleringen har således förutsättningarna för en väl fungerande tillsyn förbättrats jämfört med tidigare.

Bestämmelsen i plan- och bygglagen om att enkelt avhjälpna hinder ska undanröjas på allmänna platser och till lokaler dit allmänheten har tillträde infördes 2001 som en följd av att riksdagen beslutade om den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79). Boverket tog fram föreskrifter och allmänna råd på området 2003. Dessa har reviderats i och med den nya lagstiftningen.

För att underlätta införandet av den nya plan- och bygglagen har regeringen tillsatt kommittén Ny PBL – på rätt sätt. Kommittén ska organisera, samordna, koordinera och genomföra utbildnings- och kompetensinsatser om den nya plan- och bygglagen gentemot kommuner, länsstyrelser och andra statliga myndigheter. Syftet är att påskynda en introduktion av den nya lagen, stärka kompetensen och därmed effektiviteten hos berörda aktörer, skapa förutsättningar för en nationellt harmoniserad tillämpning av lagstiftningen och utveckla förutsättningar för ett förbättrat samspel på plan- och byggområdet. Kommittén ska även ta fram utbildningsmaterial för de olika delarna i den nya lagen och bistå regeringen i arbetet med att sprida information om den nya lagen. Vidare ska kommittén bilda ett forum för att stödja introduktionen gentemot allmänhet och företag. Kommitténs uppdrag ska slutredovisas den 14 december 2012.

För att skynda på arbetet med att nå tillgänglighetsmålen i handlingsplanen tog regeringen 2008, tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, fram en strategi, Enkelt avhjälp, för att genomföra tillgänglighetsmålen i funktionshinderspolitiken. I anslutning till strategin fick Boverket i uppdrag att, i samverkan med SKL och i samråd med länsstyrelserna, genomföra en uppsökande informationsverksamhet i kommunerna om enkelt avhjälpna hinder under 2009 och 2010. Uppdraget slutredovisades i december 2010. De slutsatser som Boverket redovisade var bland annat att andelen åtgärdade

⁵ Plan- och byggförordning (2011:338)

hinder har ökat, frågan om enkelt avhjälpna hinder är bättre förankrad i kommunerna och tillsynen av de privata fastighetsägarna har ökat. Kunskapen behöver dock fördjupas och spridas bland framför allt små privata fastighetsägare och tillgänglighetsarbetet behöver fogas in i de ordinarie verksamheterna.

Kraven på att vidta skäligen stöd- och anpassningsåtgärder för personer med funktionsnedsättning är i diskrimineringslagen begränsat till arbetslivet och högskolan. Frågan om bristande tillgänglighet som en form av diskriminering har utretts (Bortom fagert tal – om bristande tillgänglighet som diskriminering, Ds 2010:20).

Delmål för Boverket

Boverket har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sitt verksamhetsområde under 2011–2016. Myndigheten har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Boverket i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

- En bättre kommunal tillsyn över hur bestämmelserna om tillgänglighet och enkelt avhjälpna hinder följs.
- En förbättrad tillämpning av bestämmelserna om enkelt avhjälpna hinder.
- Fler kommuner ska ha inventerat sitt flerbostadshusbestånd ur tillgänglighetssynpunkt.
- Funktionshindersperspektivet ska tydligt avspeglas i den fysiska planeringen vid utgången av 2016.
- Senast 2016 ska kommunerna utöva en väl fungerande hantering av bostadsanpassningsbidraget med en hög grad av rättssäkerhet.

Regeringen anser att det är av stor vikt att Boverket vidtar de åtgärder på området som myndigheten föreslagit, det vill säga att följa upp hur gällande bestämmelser tillämpas, genomföra informationsinsatser och vid behov genomföra ytterligare åtgärder för bättre tillämpning. För att säkerställa att de nya reglerna avseende tillgänglighet får avsedd effekt ska Boverket bland annat utarbeta en tillsynsvägledning med ett särskilt avsnitt om hur tillsynen över besluten och bestämmelserna om tillgänglighet och om enkelt avhjälpna hinder bör gå till.

Transportpolitiken

Inriktningsmål

- Transportsystemet utformas så att det är användbart för personer med funktionsnedsättning.

Regeringen inriktar insatserna på följande område:

- ökad tillgänglighet i transportsystemet.

Regeringer avser

- att göra en översyn i syfte att förtydliga regelverket om parkeringstillstånd,
- att ge Transportstyrelsen i uppdrag att göra en översyn av lagen (1979:558) om handikappanpassad kollektivtrafik,
- att under planeringsperioden ha färdigställt beredningen av utredningsförslaget om resenärers rättigheter i lokal och regional kollektivtrafik, samt
- att lämna förslag till sådana regeländringar som krävs för att lägga fast reglerna om komplement till färdtjänst.

Regeringen kommer att ge Transportstyrelsen, Trafikverket och Sjöfartsverket i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

Behovet av åtgärder för att göra transportsystemet användbart för personer med funktionsnedsättning är i grunden en demokratifråga. Det handlar om att skapa möjligheter för alla medborgare att på lika villkor kunna arbeta, studera och delta i olika aktiviteter i samhället. Transporter är ofta en viktig men begränsande faktor. För personer med funktionsnedsättning är det särskilt viktigt att hela resekedjan fungerar. Ett hinder i någon av delarna information, bemötande, fordon eller infrastruktur kan göra resan problemfylld eller omöjlig att genomföra. En helhetssyn måste därför präglade åtgärder inom transportsystemets olika delar.

Kommuner och landsting är ansvariga för att det finns en allmännyttig kollektivtrafik i respektive län och de flesta kollektivtrafikresor genomförs med denna trafik. Därför har kommuner och landsting en mycket betydelsefull roll för att göra kollektivtrafiken tillgänglig. Omfattande resurser har använts för detta ändamål, men det behöver göras ytterligare insatser bland annat i form av anpassningar av fordon och anläggningar. Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, har fattat beslut om konkreta åtgärder och en viljeinriktning för funktionshinderspolitiken 2011–2016. SKL åtar sig att stödja kommunerna i arbetet med att förbättra kunskapen om hur tillgängliga hållplatser konstrueras i trafiksystemet. Det kommer att ske bland annat genom utbildning och spridning av goda exempel på konferenser.

Regeringens insatser

En översyn av parkeringstillstånden

Regeringen avser att under planeringsperioden vidta åtgärder i syfte att se över trafikförordningens bestämmelser gällande parkeringstillstånd för personer med funktionsnedsättning. Transportstyrelsen ska under planeringsperioden utreda om det kan vara motiverat att ett parkeringstillstånd som längst kan gälla i tre år. En längre giltighetstid skulle kunna innebära mindre besvär för den enskilde som i dag måste göra en ny ansökan vart tredje år samt enklare administration.

En översyn av lagen om handikappanpassad kollektivtrafik

Lagen om handikappanpassad kollektivtrafik syftar till att kollektivtrafiken anpassas med hänsyn till resenärer med funktionsnedsättning. Under senare år har EU-rätten i allt högre utsträckning kommit att reglera utformning av fordon och anläggningar för att göra kollektivtrafiken tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Mot bakgrund av denna utveckling har regeringen för avsikt att under planeringsperioden se över denna lag. Ett övervägande i en sådan översyn är om lagens bestämmelser bör föras över till lagen om kollektivtrafik.

Fastställa regler om komplement till färdtjänst

Riksdagen beslöt 2006 om en tillfällig lag om försöksverksamhet med komplement till färdtjänst vilken i allt väsentligt följde förslagen i bilstödsutredningen (SOU 2005:26) som föreslog att kommunerna, som ett alternativ till färdtjänsten, borde ges möjlighet att erbjuda personer med funktionsnedsättning stöd till anpassning och inköp av ett fordon. Genom mobilitetsstödet skulle det bli möjligt att använda de resurser som används för färdtjänst på ett mer flexibelt sätt. Lagen angav att verksamhet endast fick bedrivas under tiden 1 juli 2007 till 30 juni 2010 av de kommuner som fått regeringens tillstånd. En utvärdering gjordes av Trafikverket under 2010. Resultatet visade att det finns skäl att lägga fast reglerna om komplement till färdtjänst. Regeringen avser därför att se över behovet av regeländringar inom detta område.

Resenärers rättigheter i lokal och regional kollektivtrafik

En utredning har lämnat förslag till en lag om resenärers rättigheter i lokal och regional kollektivtrafik (SOU 2009:81). Utredningen har haft i uppdrag att med utgångspunkt ur ett tydligt resenärsperspektiv se över och ge förslag till ny reglering av den lokala och regionala kollektivtrafiken. I uppdraget ingick att föreslå lagstiftning som stärker passagerarnas rättigheter och i det sammanhanget särskilt beakta behoven hos personer med funktionsnedsättning. Områden som utredningen behandlar är bl.a. rätten till information och ersättning vid förseningar. Utredningen föreslår även särskilda rättigheter för personer med funktionsnedsättning när det gäller rätten att resa, rätt till assistans vid på- och avstigning, information om bytespunkters tillgänglighet samt ledsagning. Utredningens förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet och ska färdigställas under strategiperioden.

Delmål för Transportstyrelsen, Trafikverket och Sjöfartsverket

Transportstyrelsen, Trafikverket och Sjöfartsverket har lämnat ett gemensamt förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sina respektive verksamhetsområden för 2011–2016. Myndigheterna har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Transportstyrelsen, Trafikverket och Sjöfartsverket i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

- Bytespunkterna inom det nationellt prioriterade nätet av kollektivtrafik ska i ökad omfattning kunna användas av personer med funktionsnedsättning. Etapp 1 av det prioriterade nätet avslutades 2010 och under tidsperioden 2011–2016 ska etapp 2 av nätet åtgärdas. Det innebär att arbetet med att åtgärda statlig transportinfrastruktur ska fortsätta.
- Samverkan mellan berörda aktörer inom transportsektorn ska öka och effektiviseras för att uppnå inriktningsmålet.
- Andelen personer med funktionsnedsättning som upplever att de har möjlighet att använda transportsystemet ska öka.

It-politiken

Inriktningsmål

- Tillgängligheten och användbarheten till offentliga webbgränssnitt ska öka.
- Kunskapen och beställarkompetensen kring tillgänglighet och användbarhet ska stärkas i anslutning till offentliga upphandlingar av e-tjänster.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- En digital agenda för Sverige – en samlad it-strategi.
- e-förvaltning – det ska vara så enkelt som möjligt för medborgare och företag att utöva sina skyldigheter samt ta del av förvaltningens service.
- Offentlig upphandling och standardisering som medel att främja tillgänglighet och användbarhet.

Regeringen avser

- att ge Kammarkollegiet i uppdrag att, inom ramen för upphandlingsstödet och i samverkan med Konkurrensverket och Handisam, ta fram en vägledning för att upphandla och avropa användbart och tillgängligt för alla oavsett funktionsförmåga.

Regeringen kommer att ge Kammarkollegiet och Post- och telestyrelsen i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

Framväxten av den digitala infrastrukturen och konvergensen mellan telefoni, dator och tv har haft en stor inverkan på samhällets utveckling. Ny teknik är grunden för det framväxande informationssamhället som på ett genomgripande sätt förändrar våra vanor, arbetsvillkor och konsumtionsmönster. Offentliga sektor använder i allt större utsträckning Internet för att kommunicera med medborgarna i stället för personliga möten. Med färre personliga möten ökar behovet av att medierade tjänster utformas så att alla kan ta del av dem. När ny teknik utformas så att den är användbar och tillgänglig också för personer med funktionsnedsättning öppnar det för ökad självständighet.

Nya hjälpmedel är i allt större utsträckning baserade på digital teknik. Med ny teknik har i vissa fall gränsen mellan ett hjälpmedel och en konsumentprodukt kommit att suddas ut. Exempelvis har introduktionen av stöd för orienterings-, navigerings- och positionering i mobiltelefoner gett nya möjligheter att på egen hand kunna ta del av kollektivtrafiken och förflytta sig till och från skolan eller arbetet.

Målet för it-politiken är att Sverige ska vara ett hållbart informationssamhälle för alla. Insatserna syftar till att den tekniska utvecklingens möjligheter

ska utnyttjas på bästa sätt inom alla samhällsområden för att bidra till mer övergripande mål som hållbar tillväxt och ökad livskvalitet.

Regeringens insatser

Post- och telestyrelsen, PTS, arbetar med en rad olika insatser för att personer med funktionsnedsättning ska kunna använda ny teknik och nya tjänster. Bland annat verkar PTS för att generella it-lösningar ska vara tillgängliga och användbara genom att exempelvis sprida information om människors olika behov i projektet it-frågan. Vidare upphandlar PTS tjänster inom området elektronisk kommunikation samt initierar utvecklingsprojekt och andra insatser med inriktning på it-användning för personer med funktionsnedsättning. Ny teknik och nya tekniska lösningar har kontinuerligt utvärderats för att förbättra och utveckla befintliga tjänster samt för att etablera nya tjänster. Under 2011 genomförs en innovationstävling i syfte att få fram nya informations- och kommunikationslösningar som ytterligare kan öka tillgängligheten till kultur och fritid.

Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, bistår regeringen i arbetet med att koordinera och utveckla den europeiska politiken för e-inkludering på nationell nivå. I rapporten "Rätt från början" som Handisam överlämnade till regeringen hösten 2009, presenterades förslag till handlingsplan för e-inkludering. Vissa förslag har tagits om hand inom ramen för e-förvaltningspolitiken respektive funktionshinderspolitiken. Övriga förslag, liksom Handisams förslag till hur e-tillgängligheten ska följas upp, utgör underlag till strategin digital agenda för Sverige som ska presenteras under 2011.

Digital agenda för Sverige

Sverige har en stark position att försvara. Vid internationella jämförelser ligger Sverige sammantaget ofta i den absoluta toppen bland uppkopplade nationer. Det finns dock områden där vi ligger mindre bra till. Många länder tar nu ambitiösa initiativ för att ta till vara informationsteknikens möjligheter att långsiktigt stärka sin konkurrenskraft. Ett prioriterat mål är hög tillgång till bredband i alla delar av landet. Men det finns också behov av en samlad strategi för hur vi kan få en större andel av befolkningen att använda digitala tjänster, inte minst bland de grupper som i dag har en mycket låg användningsgrad. För att ta tillvara de möjligheter som digitaliseringen av samhället erbjuder kommer regeringen att i dialog med berörda aktörer ta fram en sammanhållen strategi – En digital agenda för Sverige. Agendan syftar till att bättre utnyttja statens befintliga resurser och samordna åtgärder kring behov som är gemensamma för regeringens initiativ på it-området, bland annat tillgänglighet. Strategin digital agenda för Sverige kommer att presenteras senare under 2011.

Handlingsplan för e-förvaltning

Regeringen beslutade i mars 2009 att inrätta en E-delegation som ska leda och samordna e-förvaltningen. E-delegationen ska bidra till att genomföra regeringens handlingsplan för e-förvaltning från 2008 och bidra till att uppfylla målet att det ska vara så enkelt som möjligt för medborgare och företag att utöva sina rättigheter och fullgöra sina skyldigheter samt ta del av för-

valtningens service. En grundläggande utgångspunkt är att utvecklingen av e-förvaltning alltid bör ske utifrån användarnas behov. Ett viktigt arbete för delegationen är att samordna den statliga förvaltningens it-standardiseringsarbete, tillhandahålla metod och expertstöd, följa upp myndigheternas arbete med e-förvaltning utifrån de förvaltningspolitiska målen och de mål som regeringen kan komma att besluta på området. Åtgärdernas konsekvenser för brukarna ska beskrivas och analyseras.

E-delegationen överlämnade i oktober 2009 ett förslag till strategi för myndigheternas arbete med e-förvaltning innefattande förslag som rör e-inkludering och användarnas behov i fokus. E-delegationen har också startat ett projekt för att utveckla den tidigare Vägledningen för 24-timmarswebben. Den nya vägledningen ska leda till att så många som möjligt ska kunna använda offentliga webbsidor och e-tjänster. Den kommer bland annat att rekommendera att standarden WCAG 2.0 ska användas. Denna standard ställer ökade krav på utformning av webbgränssnitt som underlättar för personer med funktionsnedsättning. Vägledningen ska vara klar i juni 2011.

Under det svenska ordförandeskapet i EU 2010 drev Sverige ståndpunkten att e-förvaltning bör användas som ett verktyg för att på olika sätt stärka medborgares, företags och organisationers utvecklingskraft (to empower). Denna hållning manifesterades i den Ministerdeklaration om e-förvaltning som under det svenska ordförandeskapet i EU antogs av samtliga ministrar med ansvar för e-förvaltning i medlemsländerna, kandidatländerna och EFTA-länderna – den s.k. Malmödeklarationen.

Styrelsen för Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, har beslutat att förbundet ska erbjuda ett visst stöd till medlemmar som under strategiperioden vill förbättra tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning på sina webbplatser. Detta ska främst ske genom att tillhandahålla dokumentation som bygger på standarder för tillgänglighet (WCAG2.0) och e-delegationens rekommendationer för webbutveckling.

Offentlig upphandling och standardisering

Både internationellt och nationellt ses möjligheterna med offentlig upphandling som ett medel att främja tillgänglighet utifrån människors olika behov, till exempel för personer med funktionsnedsättning och därigenom öka tillgängligheten för alla. Den 1 januari 2008 trädde den nya lagen (2007:1091) om offentlig upphandling i kraft. En ny föreskrift anger att de tekniska specifikationerna om möjligt bör innehålla krav på tillgänglighet utifrån människors olika behov, till exempel för personer med funktionsnedsättning och därigenom utformas för att öka tillgängligheten för alla. Standarder är viktiga för att kunna ställa relevanta krav i upphandlingarna. Inom EU pågår arbete inom standardiseringen med att ta fram europeiska standarder till stöd för implementering av tillgänglighetskrav inom både it-området och byggd miljö.

Upphandlingsfrågorna skär genom alla politikområden. Därför är det viktigt att de erfarenheter som finns från it-området tas tillvara också inom andra områden. Kammarkollegiet har en viktig roll i att tillgodose att den offentliga förvaltningen kan ställa relevanta krav på användbarhet och tillgänglighet. Kammarkollegiet kommer därför att få i uppdrag att inom ramen för upp-

handlingsstödet i samverkan med Konkurrensverket och Handisam, ta fram en vägledning för att upphandla och avropa användbart och tillgänglig för alla oavsett funktionsförmåga.

Delmål för Kammarkollegiet och Post- och telestyrelsen

Kammarkollegiet och Post- och telestyrelsen har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sina respektive verksamhetsområden under 2011–2016. Myndigheterna har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Kammarkollegiet och Post- och telestyrelsen i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016.

Delmål för Post- och telestyrelsen

- PTS arbete ska bidra till att fler generella IKT-lösningar kan användas av så många som möjligt, oavsett funktionsförmåga.
- Standarder som tas fram och revideras inom elektronisk kommunikation och post ska i högre grad skapa förutsättningar för att tjänster och produkter kan användas av så många som möjligt.
- Minst fem av de utvecklingsprojekt PTS finansierar ska leda till märkbara, användbara lösningar för målgrupperna.
- Minst tre av de utvecklingsprojekt PTS finansierar ska leda till användbara lösningar enligt principen ”Design för alla”.
- PTS ska tillhandahålla kommunikationstjänster för personer med funktionsnedsättning. Tjänsterna ska hålla hög kvalitet, ligga i framkant tekniskt, och uppfylla användarnas behov.

Delmål för Kammarkollegiet

- Kammarkollegiet ska bidra till att fler generella it-lösningar kan användas av så många som möjligt, oavsett funktionsförmåga.
- Kammarkollegiet ska i sina ramavtalsupphandlingar för it tillämpa en ”katalog” av krav på användbarhet och tillgänglighet.
- Kammarkollegiet ska verka för att det för användbarhet och tillgänglighet utvecklas ett system med upphandlingskrav analogt med det som finns på miljöområdet.
- Kammarkollegiet ska i relevanta ramavtalsupphandlingar för it bidra till att den offentliga förvaltningen har tillgång till kompetens för utveckling av tillgängliga webbgränssnitt.
- Kammarkollegiet ska bidra till ökad kunskap och beställarkompetens vad avser användbarhet och tillgänglighet.

Kultur, medier och idrott

Inriktningsmål

- Möjligheten för personer med funktionsnedsättning att delta i kultur- och idrottslivet ska förbättras.
- Funktionshindersperspektivet ska vara integrerat i den ordinarie bidragsgivningen inom kulturområdet och idrottsområdet.
- Medietjänster och film ska i högre utsträckning utformas på ett sätt som gör dem tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Tillgänglighetsperspektivet bör finnas med från början när verksamhet, information och lokaler planeras.
- De regionala biblioteksverksamheterna bör kunna utveckla kompetens och samordna sina ansträngningar för att utjämna eventuella skillnader mellan kommunerna och följa upp hur bibliotekslagen tillämpas.
- De tekniska framstegen har fört med sig helt nya möjligheter när det gäller att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Kulturlivets aktörer bör i samverkan använda sig av och vidareutveckla dessa möjligheter.
- Den tekniska utvecklingen på film- och medieområdet ger stora möjligheter att öka tillgängligheten. Förutsättningarna kan ytterligare förbättras genom ökad samverkan mellan olika aktörer.

Regeringen kommer att ge Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål som redovisas i denna strategi.

Inledning

Kulturens värden ska vara tillgängliga för alla – genom bildningsarbete, genom möjligheter till eget skapande och genom möjligheter att ta del av professionellt konstnärligt skapande. Att ha tillgång till mångfalden av medier i samhället är också en grundläggande rättighet och en viktig förutsättning för att kunna utöva sin grundlagsskyddade yttrandefrihet. Det statliga stödet till idrotten ska komma alla till del oavsett eventuell funktionsnedsättning. Funktionshindersperspektivet ska därför beaktas i alla regeringsinitiativ på kultur-, medie- och idrottsområdet.

Tillgängligheten inom scenkonsten har uppmärksamrats genom Hallunda-deklarationen från 2008 och Norrlandsdeklarationen 2010. Dessa deklARATIONER uppmanar chefer och ledningar inom scenkonstområdet att ta ett ökat ansvar för att förbättra tillgängligheten till verksamhet, lokaler och information för personer med funktionsnedsättning.

Museerna har generellt sett kommit långt i sitt tillgänglighetsarbete. Dock kvarstår vissa utmaningar eftersom en del museer har tillfälliga satsningar. Att fortsätta arrangera mötesplatser för kunskaps- och erfarenhetsutbyte är en central del av det fortsatta arbetet med att utveckla tillgänglighet till museerna.

Enligt 8 § i bibliotekslagen (1996:1596) ska folk- och skolbiblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt bland annat personer med funktionsnedsättning genom att erbjuda litteratur i former särskilt anpassade till denna grupps behov. Enligt den utvärdering som Kulturdepartementet låtit göra av bibliotekslagen finns det stora skillnader mellan kommunerna, bland annat när det gäller i hur stora resurser som läggs på att utveckla en folk- och skolbiblioteksverksamhet som möter alla invånare.

De tekniska hjälpmedlen, som till exempel de anpassade datorerna, har utvecklats snabbt. De är i dag lätta att använda och förhållandevis billiga. De erbjuder utmärkta möjligheter att ta del av litteratur och kultur. Långt ifrån alla kommuner erbjuder emellertid tillgång till dem. En del kommuners biblioteksverksamhet lever upp till bibliotekslagens föreskrifter i detta avseende, men inte alla.

En ny radio- och tv-lag (2010:696) trädde i kraft den 1 augusti 2010. Lagen innebär att kraven på leverantörer av medietjänster höjs när det gäller tillgänglighetsförändring av program för personer med funktionsnedsättning.

Regeringens insatser

Den övergripande strategin för regeringens politik på området är att ett funktionshindersperspektiv ska integreras i verksamheten. Samtliga statliga institutioner inom kulturområdet bör informera om hur tillgängligheten är och vilka hinder som finns för den som vill besöka institutionen eller ta del av dess verksamhet.

Även Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, kan här göra en viktig insats. Styrelsen för SKL har beslutat att förbundet ska verka för att tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning görs till en inarbetad dimension i de årliga överläggningarna inom ramen för Samverkansmodellen mellan Kulturrådet och landstingen respektive regionerna.

Regeringens satsning Skapande skola – som från och med 2011 riktar sig till hela grundskolan – syftar till att utifrån skolans läroplan öka samverkan mellan skolan och det professionella kulturlivet och öka elevernas egna skapande. Satsningen har bland annat möjliggjort en ökad delaktighet i kulturlivet även för elever med funktionsnedsättning.

Inom ramen för den verksamhet som nya Myndigheten för kulturanalys bedriver ligger ett ansvar för att bedöma utvecklingen gällande tillgänglighet inom kulturområdet.

Talboks- och punktskriftsbiblioteket, Taltidningsnämnden⁶ och Post- och telestyrelsen fick den 23 juni 2010 ett uppdrag från regeringen att utreda den framtida taltidningsverksamheten. I delrapporten, liksom i de tidigare rapporterna, lämnas bland annat förslag om en övergång från radiodistribuerade

⁶ TTN avvecklades som myndighet och dess verksamhet fördes över till TPB den 1 augusti 2010. Den särskilt sammansatta taltidningsnämnden utgör numera ett särskilt beslutsorgan inom TPB.

inlästa taltidningar till internetdistribuerade talsyntestidningar. Förändringarna bedöms göra taltidningar intressanta för fler i målgruppen, till exempel dyslektiker, utöver de äldre synskadade som idag utgör 97 procent av användarna. Förslagen bedöms vidare leda till en effektivare användning av de statliga medel som används för taltidningsverksamhet. Förslagen i de nämnda rapporterna bereds inom Regeringskansliet.

Regeringen tillsatte den 24 mars 2011 en kommitté om litteraturens ställning (Ku 2011:04), litteraturutredningen. Utredningen ska bland annat analysera läsfrämjande insatser och beakta de förändringar som teknikutvecklingen för med sig på litteraturområdet, insatser som även kommer personer med funktionsnedsättning till del. Med teknikens utveckling har nya flexibla sätt att tillgodogöra sig litteratur uppstått – exempelvis e-böcker, som kan läsas på läsplattor utan att läsaren måste bläddra sidor på traditionellt vis. I sammanhanget kan även nämnas Centrum för lättläst, som har till uppgift att göra nyhetsinformation och litteratur tillgänglig för bland annat personer med funktionsnedsättning. Centret har fått i uppdrag att, i samband med sin årsredovisning för 2010, redovisa en omvärldsanalys som tar upp förändringar och utvecklingstendenser i samhället som har betydelse för centrumets verksamhet, inklusive en kartläggning av andra aktörer på området. Rapporten tar bland annat upp möjligheter inom ny teknik och samverkan.

På regeringens uppdrag fördelar Stiftelsen Svenska Filminstitutet sedan 2000 stöd till film och video för syntolkning och textning på svenskt språk. Stödet har lett till en ökad tillgänglighet till svensk film för synskadade, hörselskadade och döva. Samtidigt har det funnits faktorer som kraftigt begränsat tillgängligheten. Trots stödet från Filminstitutet har antalet syntolkade filmvisningar och publikens storlek förblivit relativt konstant och begränsad. Även när det gäller textade kopior av svensk film för hörselskadade och döva finns begränsningar i tillgängligheten. Problemen med syntolkning och textning har till stor del sin grund i tekniska begränsningar i den analoga visningstekniken på biograferna. Den digitala visningstekniken ger helt andra möjligheter att tillgängliggöra svensk film. Eftersom digitaliseringen av biografer och av filmdistribution nu fått fart kommer situationen att förbättras framöver.

Regeringen fattar idag, den 16 juni 2011, beslut om ett uppdrag åt Svenska Filminstitutet och Post- och telestyrelsen att genomföra ett projekt som syftar till att utreda och utveckla förutsättningarna för en ökad tillgänglighet till svensk film på digitala biografer för personer med funktionsnedsättning, främst synskadade. Vad gäller ökad tillgänglighet för döva och hörselskadade föreslås i Filmutredningens betänkande Vägval för filmen (SOU 2009:73) att stöd till svensk filmproduktion ska villkoras med att det ska vara möjligt att se de filmer som får stöd med svensk text på digitala biografer och i digitala videoformat. Förslaget bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Regeringen ställer i sändningstillstånden för Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB och Sveriges Utbildningsradio AB krav på att företagen ska beakta behoven hos personer med funktionsnedsättning. I sändningstillstånden för perioden 2010–2013 har målen skärpts bland annat när det gäller textning av tv-program. Målet på lång sikt är att hela utbudet från alla tre programföretagen görs tillgängligt för alla medborgare.

Regeringen fattar idag, den 16 juni 2011, beslut om direktiv till en kommitté som ska analysera förutsättningarna för radio och tv i allmänhetens tjänst och lämna förslag till de förändringar som behöver göras inför nästa tillståndsperiod som inleds den 1 januari 2014. Kommittén ska kartlägga programföretagens insatser för att förbättra utbudets tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning, och ta ställning till hur tillgängligheten kan fortsatt förbättras. I detta sammanhang ska syntolkning och teckenspråkstolkning särskilt uppmärksammas. Kommittén ska följa och beakta det arbete som Myndigheten för radio och tv och Institutet för språk och folkminnen utför på tillgänglighetsområdet.

När det gäller tillgänglighet till övriga tv-sändningar har för närvarande programtjänster som tillhandahålls av TV4 AB sändningstillstånd med villkor om tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. För övriga programföretag som har tillstånd att sända marksänd tv eller som sänder via satellit gäller ännu inga sådana krav. Sedan den nya radio- och tv-lagen (2010:696) har trätt i kraft bedriver Myndigheten för radio och tv ett arbete med målet att under sommaren 2011 meddela enskilda beslut för svenska programföretag som sänder tv i marknätet eller via satellit om vilka hjälpmedel de ska använda för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning samt i vilken omfattning det ska ske. Kraven ska vara framtagna med hänsyn till företagets finansiella förutsättningar.

Bestämmelsen i den nya radio- och tv-lagen om krav på tillgänglighet gäller inte för sändningar genom tråd. Den 1 januari 2011 infördes i yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469) en bestämmelse som medger att det i lag meddelas föreskrifter i fråga om skyldighet för den som i tråd sänder program i television att utforma sändningarna på ett sådant sätt att programmen genom textning, tolkning, uppläst text eller liknande teknik blir tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Frågan om att utöka tillgänglighetskraven i radio- och tv-lagen till att omfatta även sändningar genom tråd bereds nu i Regeringskansliet.

Målet med statens stöd till idrotten är att ge möjligheter för flickor och pojkar, kvinnor och män att motionera och idrotta för att främja en god folkhälsa, att stödja en fri och självständig idrottsrörelse samt att ge flickor och pojkar, kvinnor och män positiva upplevelser av idrott som underhållning. Statsbidraget utgår bland annat som organisationsbidrag till Svenska Handikappidrottsförbundet och Svenska Dövidrottsförbundet. Stöd ges även inom ramen för det statliga lokala aktivitetsstödet för barn- och ungdomsverksamhet och av medel från den särskilda satsningen Idrottslyftet.

Styrelsen för Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, har beslutat att förbundet under strategiperioden ska verka för att de offentliga bidragssystemen till idrottsverksamhet utvecklas så att grupper som idag står utanför föreningsidrott och annan offentlig subventionerad idrott kommer i åtnjutande av stödet. SKL stödjer de medlemmar som önskar utveckla sina bidragssystem i den riktningen med information och mötesplatser.

SKL söker även samarbete med centrala organisationer inom funktionshindersrörelsen såväl som nationella idrotts-, fritids- och kulturorganisationer för att stödja lokala utvecklingsarbeten. Syftet är att hitta verksamhetsformer

och samarbeten lokalt för att nå målgruppen barn och unga med funktionsnedsättning med integrerad eller separerad kultur- och fritidsverksamhet.

Delmål för Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet

Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom sina respektive verksamhetsområden under 2011–2016. Myndigheterna har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016.

Delmål för Kulturrådet

- Samtliga kulturinstitutioner inom teater-, dans-, musik-, litteratur-, biblioteks-, musei- och utställningsområdena som får statsbidrag ska ha en handlingsplan för ökad tillgänglighet senast 2013.
- Samtliga kulturinstitutioner inom teater-, dans-, musik-, litteratur-, biblioteks-, musei- och utställningsområdena som får statsbidrag ska ha åtgärdat enkelt avhjälpbara hinder senast 2016. Detta gäller även fria grupper m.fl. i den omfattning det kan anses skäligt.
- Samtliga kulturinstitutioner inom teater-, dans-, musik-, litteratur-, biblioteks-, musei- och utställningsområdena som får statsbidrag ska ha webbplatser och e-tjänster som är tillgänglighetsanpassade senast 2016. Detta gäller även fria grupper m.fl. i den omfattning det kan anses skäligt.

Delmål för Riksantikvarieämbetet

- Riksantikvarieämbetet har en föredömlig, samlade, stödjande och pådrivande position i arbetet med att genomföra funktionshinderspolitiken på nationell och regional nivå, så att personer med funktionsnedsättning, i rimlig omfattning, kan ha samma möjligheter att verka inom Riksantikvarieämbetets ansvarsområde och ha tillgång till dess tjänster.

Rättsväsendet och Migrationsverket

Inriktningsmål

- Kompetensen hos myndigheterna inom rättsväsendet kring förutsättningar och behov hos personer med funktionsnedsättningar ska ytterligare stärkas.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Migrationsverket och Rikspolisstyrelsen ska fortsätta sitt utvecklings- och förändringsarbete för att dess personal ska få ökad kompetens beträffande förutsättningar och behov hos personer med funktionsnedsättning.

Regeringen avser

- att nära följa utvecklingen av de insatser som myndigheterna planerar för att öka kompetensen hos myndigheterna inom rättsväsendet.

Regeringen kommer att ge Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Migrationsverket och Rikspolisstyrelsen i uppdrag

- att arbeta enligt de delmål och insatser som redovisas i denna strategi.

Inledning

Målet för rättsväsendet är den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet. Målet för kriminalpolitiken är att minska brottsligheten och att öka människors trygghet.

Domstolarna utgör stommen inom rättsväsendet. Till rättsväsendet räknar man också de brottsförebyggande och utredande myndigheterna, till exempel Polisen, Åklagarmyndigheten och Brottsoffermyndigheten. I detta avsnitt redovisas även Migrationsverkets insatser.

Sverige ska vara ett tryggt land för alla oavsett vem man är eller var man bor. Brottsbekämpningen ska ske ur ett medborgarperspektiv. Civilrätten ska vara tydlig och förutsebar. Människor ska känna att rättsväsendet finns till för dem, att lagar är rimliga och relevanta och att rättsväsendet fungerar effektivt och rättssäkert. För att minska brottsligheten och öka tryggheten krävs att brott som har begåtts utreds, att gärningsmän lagförs och att brottsoffer får upprättelse.

Att bli utsatt för ett brott kan i många fall vara en traumatisk upplevelse. Det är därför viktigt att brottsoffer får ett bra bemötande liksom stöd, skydd och hjälp. Regeringen arbetar kontinuerligt med olika frågor som rör brottsoffer för att utveckla samhällets stöd till dessa personer.

Under den förra mandatperioden genomförde regeringen en rad viktiga förändringar för att minska brottsligheten och öka människors trygghet i hela landet. Stora satsningar har genomförts i rättsväsendet som bland annat har

inriktats på olika åtgärder för att förbättra bemötandet av parter och andra personer som kommer i kontakt med rättsväsendet.

Ökade möjligheter för personer med funktionsnedsättning att ta tillvara sina rättigheter är ett övergripande mål, vilket bland annat innebär att frågor om bemötande och tillgänglighet borde vara en naturlig del av det utvecklings- och förändringsarbete som myndigheterna inom rättsväsendet bedriver.

Regeringens insatser

Polisen bedriver ett målmedvetet arbete för att minska diskriminering och andra former av begränsningar av de mänskliga rättigheterna. Rikspolisstyrelsen har utarbetat en policy och handlingsplan för mångfald och likabehandling för 2010–2012. Rättigheterna för personer med funktionsnedsättning är ett viktigt område, och i planen understryks bland annat att det faktum att en person har nedsatt funktionsförmåga eller har begränsade språkkunskaper får inte utgöra hinder i kontakterna med polisorganisationen. Polismyndigheter ska därför analysera sin verksamhet ur såväl ett bemötande som ett funktionshinderspektiv.

Åklagarmyndigheten har en handlingsplan för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning till lokaler, information, kommunikation och bemötande samt till Åklagarmyndigheten som arbetsplats. Under 2010 startade Åklagarmyndigheten ett projekt där man kartlägger hur myndigheten lämnar information till olika typer av brottsoffer och hur brottsoffren kan ta till sig informationen. I samband med huvudförhandling i domstol finns möjlighet till tolkning för personer med syn- och hörselnedsättning.

Domstolsverket har utarbetat en handlingsplan för tillgänglighet i Sveriges Domstolar. Handlingsplanen omfattar områdena lokaler, kommunikation och information samt verksamhet och personalfrågor. Enligt handlingsplanen ansvarar Domstolsverket för lokaler, gemensam information från Sveriges Domstolar i form av trycksaker och på hemsidan samt samordning av tillgänglighetsfrågorna. Respektive domstol har det yttersta ansvaret för att den enskilda domstolen är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning samt att verksamheten har ett mångfaldsperspektiv. Målen i handlingsplanen följs upp årligen av Domstolsverket respektive de enskilda domstolarna.

Kriminalvården har utarbetat riktlinjer för myndighetens klientinriktade arbete mot diskriminering och även för arbetet med personer med funktionsnedsättning i Kriminalvården.

Brottsoffermyndigheten beviljar årligen, genom Brottsofferfonden, medel till forskning om brottsoffer. Myndigheten har exempelvis finansierat forskning som syftar till ökad kunskap om barn med inlärningssvårigheter och intellektuell funktionsnedsättning. Ett projekt har bedrivits för att utveckla en checklista för rättsväsendet när barn med funktionsnedsättning misstänks vara brottsoffer. Ytterligare en studie har gjorts som avser att belysa hur Barn- och ungdomshabiliteringen anmäler våld mot barn med funktionsnedsättning till socialnämnden.

Brottsoffermyndighetens växelnummer är kopplat till en tjänst som riktar sig till personer som på grund av funktionsnedsättning kan behöva stöd för att genomföra talsamtal.

Som ett led i regeringens arbete för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor har Brottsoffermyndigheten i uppdrag att vidareutveckla och genomföra ett utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång. Utbildningsprogrammet ska riktas till personal inom länspolismyndigheterna, Åklagarmyndigheten, Sveriges Domstolar och till advokater. Syftet med utbildningsprogrammet är att öka kunskapen om sexualbrottsoffer och förbättra bemötandet av dessa brottsoffer i samband med polisanmälan, förundersökning och rättegång. Kunskap om brottsoffer med funktionsnedsättning bör ingå i utbildningsprogrammet.

Delmål för Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Migrationsverket och Rikspolisstyrelsen

Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Migrationsverket och Rikspolisstyrelsen har lämnat förslag på delmål och insatser för genomförandet av funktionshinderspolitiken inom respektive verksamhetsområden under 2011–2016. Myndigheterna har också föreslagit hur delmålen och insatserna ska följas upp.

Regeringen kommer att ge Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Migrationsverket och Rikspolisstyrelsen i uppdrag att arbeta enligt följande delmål under 2011–2016:

Delmål för Brottsoffermyndigheten

- Brottsoffermyndigheten, BrOM, ska öka sina medarbetares kompetens beträffande förutsättningar och behov hos personer med funktionsnedsättning samt brottsoffer med funktionsnedsättning.
- BrOM ska öka kunskapen om vilka hinder som finns i rättsväsendet för personer med funktionsnedsättning och hur hindren kan motverka deltagande i och tillgång till rättsväsendet på lika villkor som andra i vårt samhälle. Detta gäller även företrädare för övriga rättsväsendet som utbildas av BrOM inom ramen för ordinarie verksamhet.
- BrOM ska säkerställa att brottsoffer med funktionsnedsättning får ett gott bemötande samt en god tillgänglighet till myndighetens verksamhet. Detta gäller även företrädare för övriga rättsväsendet, som utbildas av BrOM inom ramen för ordinarie verksamhet.
- De kunskaper som BrOM förvärvat om brottsoffer med funktionsnedsättning ska användas vid BrOMs externa arrangemang.
- Vittnesstödsverksamheternas samordnare samt polisens brottsoffer-samordnare ska särskilt få kunskap om de hinder som finns beträffande möjligheterna för brottsoffer och vittnen med funktionsnedsättning att ta tillvara sina rättigheter i kontakter med polis- och domstolsväsendet.

Delmål för Domstolsverket

- All personal i Sveriges Domstolar ska genom e-utbildning stärka sin kompetens kring förutsättningar och behov hos personer med funktionsnedsättning.
- I redan befintliga chefsutbildningar och kurser i bemötande ska förutsättningar och behov hos personer med funktionsnedsättning vägas in.

Delmål för Migrationsverket

- Möjligheten för personer med funktionsnedsättning att kommunicera med Migrationsverket och ta del myndighetens information och tjänster ska öka.
- Den fysiska tillgängligheten till Migrationsverkets lokaler för personer med funktionsnedsättning ska öka.

Delmål för Rikspolisstyrelsen

- Polisens utbildningsinsatser kring förutsättningarna och behov hos personer med funktionsnedsättning ska stärkas.
- Polisens interna information om förutsättningarna och behov hos personer med funktionsnedsättning ska förbättras.
- Möjligheten för personer med funktionsnedsättning att kommunicera med polisen och ta del av myndighetens information och tjänster ska öka.

Konsumentpolitiken

Målet för konsumentpolitiken

Konsumenterna har makt och möjlighet att göra aktiva val.

Regeringen inriktar insatserna på följande områden:

- En ny utredning om framtidens konsumentstöd.
- Tillgänglighet till handeln.
- Tillgänglighet och användbarhet genom standardisering.

Inledning

För att kunna fatta väl avvägda beslut och ta tillvara sina intressen krävs att konsumenter kan bedöma och jämföra olika erbjudanden på marknaderna utifrån sina förutsättningar och att de har insikt om sina rättigheter och skyldigheter. I takt med att utbudet blir mer komplext och att nya försäljningsmetoder utvecklas ställs emellertid allt högre krav på konsumenters kunskaper och grad av aktivitet. Härtill kommer att många tidigare offentligt utförda tjänster – inom bland annat vård, omsorg och utbildning – har öppnats för konkurrens. Det ger medborgarna nya möjligheter men ställer samtidigt den enskilde inför nya valsituationer som liknar de som konsumenter möter.

Även de sätt på vilka konsumenter söker information förändras. Internet har blivit en allt viktigare informationskälla för många konsumenter och till exempel sociala medier, bloggar och mobila tjänster har en allt större inverkan på konsumenternas beteende.

Ett effektivt stöd till konsumenter förutsätter att insatserna i större utsträckning utformas så att de når olika målgrupper i de miljöer där de befinner sig och utifrån deras förutsättningar att använda stödet. Rapporter från Konsumentverket och Europeiska kommissionen visar på vikten av att ta hänsyn till att konsumentkollektivet är en heterogen grupp. Skillnader i ålder, kön, utbildningsnivå, kunskap om och förutsättningar att använda ny teknologi, val av informationskanaler, engagemang, livssituation med mera, liksom eventuella funktionsnedsättningar, kan påverka förutsättningarna för att konsumenterna ska nås av och ta till sig det stöd som finns.

Konsumentverket – en sektorsmyndighet

Regeringen har gett Konsumentverket ett särskilt sektorsansvar för funktionshindersfrågor och verket ska enligt sin instruktion integrera detta arbete i den löpande verksamheten och stödja, samordna och driva på arbetet gentemot andra aktörer inom konsumentsektorn.

Konsumentverket arbetar utifrån detta ansvar med

- att öka medvetenheten om de behov som konsumenter med olika typer av funktionsnedsättningar har,

- att påtala de hinder och tillgänglighetsbrister som finns i samhället, samt
- att bistå med kunskap om hur tillgängliga miljöer, varor och tjänster kan utformas.

Regeringens insatser

Framtidens konsumentstöd

Regeringen har tillsatt en utredning om framtidens konsumentstöd. En särskild utredare ska se över det befintliga stödet till konsumenter i form av information och vägledning samt föreslå hur det bör organiseras och bedrivs. Tanken är att stödet ska bli mer ändamålsenligt, effektivt och likvärdigt för alla konsumenter i landet. I uppdraget ingår att föreslå lämpliga strategier och metoder för hur insatser ska utformas för att stödet ska nå fram till och användas av konsumenterna. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2012.

Butik för alla

Tillgängligheten till handeln ska förbättras. Hinder i butiksmiljön gör det svårt för kunder med funktionsnedsättningar att handla. Det kan röra sig om höga trösklar, tunga dörrar, omarkerade trappor, svårslästa skyltar eller bristande belysning. Svensk Handel och Konsumentverket har därför tillsammans tagit fram utbildningsmaterialet "Butik för alla". Syftet är att sprida kunskap och inspirera handeln till att arbeta för att öka tillgängligheten för alla kunder. Materialet ska spridas till handelns företag, ledningar för köpcentra och till kommunala tjänstemän som arbetar med tillgänglighetsfrågor.

Standardisering

Regeringen deltar genom Konsumentverket i ett standardiseringsarbete som syftar till att förbättra tillgänglighet och användbarhet. Det kan till exempel handla om skyltning i offentliga miljöer och hur man gör lekplatser och lekredskap säkra och tillgängliga. Konsumentverket stödjer också projekt via det statliga stödet till organisationer på konsumentområdet där användarnas synpunkter och erfarenheter tas till vara i till exempel produktutveckling av lättöppnade förpackningar. Konsumentverket tar också fram merkostnadsberäkningar för specialkost, vilka bland annat används av myndigheter vid beslut om ersättningar. Konsumentverket arbetar vidare aktivt med att göra sin webbplats tillgänglig. Delar av informationen på webbplatsen finns därför framtagen i alternativa format.

REGERINGSKANSLIET

Socialdepartementet

10333 Stockholm